

A HÉT

21

22

23

24

25

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fill.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VII. ker., Alsó-Erdősor 3. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatkak vissza.

— 2 — Budapest, december hó 23. —

SHEREZÁDE ...

Sherezáde, meséknek, éjnek asszonya,
Hova lett mosolyod, meséid hova lettek?
A káprázatok, a kéjek, a lángok hova?
És rügybontása a tündérkikeletnek?
Sherezáde, kit Muzsának keresztelt a pogány,
Oh, mért hagysz magamra életem alkonyatán?

*

Beludzsisztán gyöngyeit nem fűztem-e nyakadba
És Shirász rózsáit fürteid közé?
Volt-e lelkemnek kívüled gondolatja
És vágya, melyre nem szépséged ösztönözé?
Te voltál nekem egy éltén át az élet:
Ha mégysz, jobb részem távozik te véled.

*

Nem adtam-e cserébe önkényt oda érted
Mind, miután lohol, törtet a tömeg?
Nem vállaltam-e örök szegénységet
Sherezáde, csak hogy téged ölthesselek?
És most, hogy enyhülést keresnék a dalban:
Sherezáde — nincs! se mélyben, se magasan.

*

Sherezáde! én sejtem a nagy éjszakát,
Mikor a szín nem szín s a csillag fénye bágyad,
S azt nélkülöd, egyedül virrasszam át?
S ne lássam tündöklő mennyei orczádat?
Vak Milton szemére reá borult a hályog,
De téged, Sherezád', látott, mindvégig látott...

*

Maradj velem, ne hagyj el, te színes világ!
Mely levegőm volt, melyben fogantaltam;
Káprázatok fénye, te szép Sherezád,
Hintsd rám, ami szín van a szürke alkonyatban.
A nap ott bukácsol már túl a hegyen,
Utolsó csókom a tied legyen!

KISS JÓZSEF.

Krónika.

Ingyen kenyér.

— decz. 21.

Megláttam a kenyeret hirdető fehér plakátot és megijedtem. Amig nyomorról, munkátlanságról olvastam, azt gondoltam: szegények — és odébbálltam. Melyikünk nem növekedett föl abban a hitben, hogy nyomornak muszáj lenni, ahogy éjszaka van mindaddig, amig nap süt? De hogy ingyen kenyeret osztogatnak a Podmaniczky-utczában, nap-nap után lesem, mikor jön az első hír az első éhenvesztett emberekről.

Mert a könyörületességnek — ne vessenek meg a paradoxonért — kőből van a szíve. Egyesek baja, emberek baja meg nem indítja. Csak a nagy elvontság, a transcendentális általánosság, a Baj indítja meg. Amikor a nyomor már az égbe kiált és ott is süket fülékre talál, hogy meglágyul tőle már a kő is. Mikor már nem tiz, száz, tizezer, százezer emberről van szó, hanem amikor a fekete hullám a lábunkat nyaldossa már és látjuk is: ez is, az is — milliomos szomszéd — tönkrement, ezt is, azt is a jólét puha pázsitjáról lesodorta a fekete hullám. »Mi veszteségünk az, bármely alakban, mi a bűnnek mélységet kölcsönöz« — mondja Arany János s csak a mi szenvedésünk, a mi nyomoruságunk réme az, mely a vámszedő kezünket adásra készíti.

Tessék megérteni, amit mondaní akarok. Az első napon a Podmaniczky-utczában négyezerhatszáz karéj kenyeret osztottak szét. Mit gondolnak: tavaly, vagy tiz év előtt nem volt-e nálunk akkora nyomoruság, melyre ráfért volna ennyi ingyen kenyér, ingyen bor, tej, meg négy vármegyére szóló inséges munka? ó, de mennyire. Ám úgy lehet, hogy akkor ez a segítség egész segítség lett volna, ezért nem nyújtotta senki. Most pedig nyújtja, mivel az egész nyomorral nem tud megbirkózni. A szegénység mértékét a jótékonyosság megmozdulása adja meg. Szinte köti magát egy bizonyos aránytalan arányhoz, hogy vagy tiz annyi kielégítetlen baj maradjon, mint amennyin ő segít. S ha mindazokon, akik nem juthatnak a Podmaniczky-utczába, a jó isten segítene, úgy azok, akik odajutnak, nem kapnának kenyeret. Ez már így van az egész világon, erről nem tehet senki.

De segítség ez a segítség? Áldja meg az isten mindakét kezével azokat a homályba rejtőzködő jótévedőket, akik jó cselekedet után, az emberi jogérzet bizo-

nyos tudatával ülnek a fűtött szobában a párolgó ebédhez: van jussom jól ebédelni, mert adóztam azoknak, akiknek nics betevő falatjuk. De nehogy eszükbe jusson szemtől szembe állni jótettükkel és keresni a könyvet, miket feltörültek, az öröm csillogását a nyomor kialvó szemében. Ne menjetek oda és ne nézzétek, micsoda csüggedéssel és borus meghunyászkodással nyújtja kérés kezét a munka nyomorékja az ingyen kenyér után, micsoda gépies érzéstelenséggel tömi a szájába és micsoda állati örömtelenséggel távozik onnan. Nem igazi jótétemény az, amely örömet nem okoz. Az eltikkadt vándor, ha forrásra bukkan, fölsikolt örömeiben, de az éhes bujdosó, amikor gyökeret szed és fűvet eszik, nem örül, hogy gyökeret, fűvet találhat. Az ingyen kenyér egy rettenetes szimptoma: uram istenem, micsoda éhség lehet az, hogy ennek a kenyérnek akad fogyasztója. S micsoda lelki pusztításra vall ez a gyönyörű jótett munkás népünk között, hogy a test táplálékát és a lélek szükségét már ennyire el tudja választani egymástól. Az édes anya, aki életét adná egy falat kenyérért gyermeke számára, elmegy oda a karéjért s homlokáról egyetlen redőt sem simít le a tudat, hogy gyermekének vihet kenyeret.

És ez így megy majd egész télen, fogynak a karéjok, sőt — amennyire az általános szegénység közepette lehetséges lesz, divatba jön majd a nép ingyen táplálása. A derék borkereskedők adnak bort, a derék hentesek kolbászt, Törley, François tán pezsgőt ad — ki azt, amije van. Az állati szenvedéseket enyhítik, maguknak örök érdemet szereznek a menyországban, a mostani népszámlálás számára pedig a becses adatot, hogy vannak Magyarországon, még pedig sokan, a jószívű emberek. De uram istenem, micsoda perspektíva ez? Lehet, hogy a szegény emberek egész banketeket kapnak és a maradékokat odaajándékozzák a polgári elemeknek, akik rászorulnak, nem marad egy éhes ember sem és mégis — rettenetes kép ez. A munkásokat jótékonyág táplálja és nem munka, Magyarország népét el kell tartani, mert maga nem tarthatja el magát. Tessék elképzelni, hogy a csecsemő szoptatja meg édes anyját, az aggastyán tartja el fiatal napjaiban az unokáját, a lovas vállán viszi a lovat s tessék örülni ennek az állapotnak!

Az ingyen kenyér annak jótétemény, aki adja és aki kapja, de aki szemléli és belehelyezi az emberi és különösen a társadalmi élet nagy képébe, az visszariad tőle, mint minden természetellenességtől. Rendjénvalónak tartom, mikor a munkás dühöngve emlegeti a társadalom heréit, akik zsebre vágják a mások izzadságának gyümölcsét, rendjénvalónak találok, amikor harcban és strikeban a zubbony viaskodik a polgári kabáttal, sivár igazságtalanság, rut egyenlőtlenség ez, de emberi állapot. De az ingyen kenyér csak a genfi konvenczió működése az általános társadalmi harcban. A sebesültek ápolását, az özvegyek és árvák kimélését jelképezi, a gyilkos és győzedelmes sortűz ropogása után.

Szabad-e rendes emberi közösségben valakinek éheznie? Nem. De százszoros nemmel felelek arra a kérdésre: szabad-e egész osztályokat ráutalni a privátnagylelkűség áldozatára? Mennél teljesebb és mennél mélyrehatóbb a jóté-

kony akció nem koldusnak, hanem munkaképes és munkakereső emberek irányában, annál égbekiáltóbb a nyomor és a főnálló rend igazságtalansága e nyomorultak irányában.

Pang a kereskedelem, tönkremegy a gazda, a tisztviselő nem tud fizetéséből megélni; a tanító nem tud fizetése után éhen halni, a pénz nem hajt kamatot, a kamat elnyeli a tőkét: ezek gazdasági visszasságok, s ezekkel foglalkozik kormány, parlament, ezeken segítenek a kincstári készletekkel, törvényekkel, koncessziókkal, adóleírásokkal, adófelfüggesztéssel. Minden intézkedés, amit a nem munkás osztályok bajainál fogva tesznek, velejében egy olyan ingyen kenyér akció, de velük szemben az állam tartja azt kötelességének, noha ezt a kötelességet csak hatásköre illetéktelen túllépésével teljesítheti. Mert nincs joga az államnak jövedelmeit, melyeket az egész egyetemes társadalomból huz, annak egyes osztályai javára felhasználni. Nekem azt mondják, hogy muszáj adnom az állam szükségének fedezésére, ennél fogva énnekem nem kell adnom sem a gazdák, sem az iparosok, de még a tanítók javára sem. De szükséges, emberbaráti túllépés ez, senki sem akad fönn rajta.

Miért éppen a munkások baja, mely legközelebb áll az életkérdéshez, nem tartozik az államra? Hiszen a munkás, ha nincs baja, ezer gonddal küzdök, amikor pedig baja van, az már a pusztulást jelenti. És neki a privátjótékonyág szeli az ingyen karéjt, mindenki más pedig megkapja nem alamizsnaképpen, hanem követelésül az állami gondviseléstől! Pedig ez a gondviselés eszközeinek java részét a szegényektől kapja, mert a legtöbb adót, fogyasztása után, a szegénységtől szedik be. Kisérteties procezzus ez. Ha karrikatura-rajzoló volnék, megrajzolnám a Borszem Jankóba a képet: a polgár mint ad ingyen kenyeret a munkásnak, ez pedig hogyan ad ingyen húst a jótévőjének.

De minden szocialista kolorit nélkül: rettentő állapot, borzongós könnyelműség az ingyen kenyeres gazdálkodás. Ha a munkás nem dolgozik, akkor nem lesz kenyer, akkor voltaképpen a készleteket fogyasztjuk el, a vetőmagot eszszük meg. Mi lesz új termés nélkül? A munkást nem lehet jótékonyággal föntartani, mert elfogy a jótékonyágnak is a kenyere, elfogy minden és a végén önnönmagunkat faljuk föl.

Dehogyan is akarom elrettenteni a jószívű embereket, hogy adjanak az éhezőknek, akár munkás, akár veréb. Adjanak nekik, hogy az isten is áldja meg érte, de azonfölül tegyük össze az eszünket és találjunk ki valami okosat. Teremtsünk munkát és dolgoztassunk, ha belepusztulunk is, mert munka nélkül biztosan elpusztulunk. A tél kemény, az éhezés kegyetlen, de százszorta keményebbek és kegyetlenebbek a gazdaság törvényei. A tél lehet enyhe, de az a törvény, mely azt mondja, hogy ha nem produkálunk legalább annyit, amennyit fogyasztunk, akkor elpusztulunk: az a törvény nem enyhülhet soha. S aki jó bourgeois és nem törődik a munkás-világ bajával: annak most sietve munkásbarátnak kell felcsapnia, mert a középosztály rettentő betegségének ott lent van a csirája, ahol ingyen meg lehet élni, de munka után nem!

Semper.

Chrysanthemum.

*A kert elnémult már a téli fagyban.
Hallgal minden fa, puszta minden ág,
És im, a hó között is hervadatlan
Nyíl egy magányos, hófehér virág.*

*Ó kert, álomba elmerülve mélyen,
Ó kert, mit elborít a dér, a fagy,
Vannak szívek oly hólepettek éppen,
Oly némán álmodók, minő te vagy.*

*És bár a tél már eljött is reájuk
S fagyos leplével mindent elfödött,
Mélyökben nyílnak halavány virágok,
Mint e fehér virág a hó között.*

Szalay Fruzina.

Grisics hitelbe vett bort.

Irta: MIKSZÁTH KÁLMÁN.

Olyan kedves kis bohóságok ezek a Balkán államcskák, nem való őket kigunyolni vagy lenézni mint ahogy nem volna szép csufiságot tenni a kis gyerekeken.

Ott van például a régi konak Cetinijében, amelybe a Nikita fejedelem apja egy billiárdot, szerzett valahonnan s minthogy csak ez az egy billiárd találtaték az államcskában az uralkodóház felette büszke volt erre a butor-darabjára, sőt maga a nemzet is és a vén palotát ad captam Hradsin vagy Vatikán »Billiárdnak« nevezte el — ma is úgy hívják.

A belgrádi udvar se volt rangosabb; Milos, az Obrenovics dinasztia alapítója, az öreg konakban egy közönséges szinte lompos kőházban székel az ő kedves oldalbordájával, Milicza fejedelemasszonnyal és bizony hírét se hallották a spanyol etikettenek. A fejedelemasszony maga főzött neki, néha még a mosásban is segédkezett a szolgálóknak, vasárnap a fejében keresett a fejedelemnek vagyis a haja közt babrált az ujjával, ahogy a többi szerb asszonyok a férjeiknek, mert így kívánja ezt az ősi szláv szokás és mert Szerbiában nemcsak a sertések szaporodnak el tulságosan.

Az én anyai nagybátyám, Szebeni Pál, egész életében kupeczkedett és vásárokra járt s minthogy Ujvidéken lakott, mindenféle adás-vevési viszonyban állt a szerbekkel és a fekete hegyek lakóival, gyakran megfordult a liliputi udvaroknál és sok mulatságot tudott azokról nekünk, gyerekeknek elmesélni. Egyébiránt megáporodott, savanyu kedélyű ember volt, rideg kereskedői temperamentummal. Neki magának a humor iránt nem volt semmi érzéke.

Történt egyszer, hogy Grisics nevű belgrádi, kereskedő adósa maradt ezer aranyával és ámbár több terminust szabott a kifizetésre, minduntalan tudott valami ürügyet találni a halasztásra. Egy alkalommal virágvasárnapra ígérte a pénzt, máskor Péter Pál napjára, majd megint karácsonyra (az Ó-hitű naptár szerint), végre pedig azt üzenté a nagybátyám sürgető küldöttjétől:

»Vigyen el engem az ördög, ha fizethetek előbb, mintsem én is beszédem a künlevőségemet.«

Ez pedig már egyenesen a »görög kalendárium«, a »soha«.

Nagybátyám dühbe jött és így szólt:

— No hát vigye el az ördög. Átadom neki.

S azzal szalasztott a fiskálisért, Toperczer Györgyért, aki az ördögnél is rosszabb hirben állott. Átadta az egész ügyet ennek a Toperczernek, aki aztán irkált-firkált Belgrádba, sőt személyesen is odajárt, de nem birt eredményhez jutni, végre is belefáradva, visszaadta nagybátyám-nak az iratokat, elpanaszolván összes viszontagságait.

— Sülyedjen el az egész ország, hiszen nincs ott se isten, se ördög, se hatóság, se corpus juris. Nem lehet ott megvenni senkin egy árva grislit sem.

Felette elkámficsorodott mindezen a nagybácsi s elhatározta férfiasan, hogy lesz, ami lesz, elmegy magához a fejedelemhez, a híres nevezetes vitéz Obrenovics Milos-hoz és bepanaszolja Grisicset.

De, hogy üres kézzel ne menjen, a temesvári ötvösnél, a bibircsókos, korhely Gubalszki Ferdinándnál megvett négy talléron egy ezüst koppantót, hogy azt majd elviszi ajándékba a fejedelemasszonynak.

Ezzel felkészült, felült a fakó nyihócz kocsijára, melynek mind a négy kereke sirt utközben, az etetéseket leszámolva, meg sem állapodott, csak Belgrádban a fejedelem háza előtt, ahol két alabárdos szerb vitéz ácsorgott vártán, övükbe szűrt gyöngyház nyelvű jatagánokkal.

— Mit akarsz? — kérdezték az örök Szebeni nagybácsitól.

— Be akarok jutni a fejedelemhez.

— Mi végből?

— Hm, azt majd csak a fejedelemnek mondom meg.

— No az pedig bajos lesz.

— Mért? Talán nagyot hall a fejedelem?

— Nem, ő jól hall. Hanem mi látunk rosszul.

— Hogy kell azt érteni?

— Ugy, hogy nem látjuk mi lakik benned.

Erre aztán benyult a zsebébe a nagybácsi és minde-nik örnek adott egy ezüst huszast.

Azok megnézték, megköpködték és azt mondták:

— Látjuk, hogy jó járatban lévő ember vagy. Hát eredj be. Z bogom!

A fejedelmi udvaron nagy sürgést forgást, eleve-néget talált, mert éppen disznót öltek. Egy öreg szerb gug-golt a sertés párolgó holtteste fölött s vagdalta ki belőle az egyes részeket s rakták külön edényekbe a cselédek. Mert hiába, a sertés a király az állatok közt, ha ritka volna, jobban tisztelnék az oroszlánnál s kisasszonyok etetnék a patyolat-tenyereikből. Minden egyes tagja, nyulja, bordája, lapoczkája egy-egy külön delicia — ódát érde-mes hozzá irni. Füle, körme kocsonyára való, orra, daga-dója káposztába, a fehér pecsenyéje első étele a világnak, a czombjából sódar lesz, a beleiből hurka, kolbász, a fejéből disznósajt — hát még a szalonnája, haja, nyelve, zsirja! Istenem, istenem, mi lett volna a szerb nemzetből, ha Noe véletlenül kifelejté ezt az állatot a bárkából?

— Adjon isten jó munkát! — köszönté őket Szebeni uram.

— Fogadjon neked szót az isten! Mi jót hoztál?

— Hát biz én csak a fejedelemasszony ő fényes-ségét keresem.

— No éppen itt van.

A sertés jonhója egy külön teknőben volt elhelyezve. A fejedelemasszony a háját szedegette le a belekről a tulajdon kezeivel s kíváncsian fordult meg az idegen hangra.

— Én vagyok. Mit akarsz?

Szebeni nagybátyánk ámult, bámult. A fejedelemnő nem volt hermelines biborpalástban, ahogy a fejedelem-asszonyokat képzei a szegény ember, közönséges gyolcs-szoknyát viselt katrinczával. Csak a skófummal kivarrt kék bársony ujjasa különböztette meg a szolgálóktól. Más-különbén javabeli asszony volt, nagy magas termetű, katonás tekintetű, hatalmas csipőkkel és olyan arczzal, amelyen még rajta van az elhullatott rózsák visszénye.

— Egy kis ajándékot hoztam — mondta Szebeni uram, átnyújtván a koppantót.

Milicza asszony beletörülte piszkos kezét a katrin-czájába s aztán látható kíváncsisággal bontogatta ki a tömérdek selyempapirosokból a különös tárgyat.

— Olyanforma mint egy bábnak való ostyasütő, szólt figyelmesen megnézegetve, aztán Szebeni uram felé fordult. — Hej no, miféle bolondságot hoztál te nekem?

— Ezzel csipik el minálunk az égő gyertya kanóczát a nagyuri asszonyok.

— Az ám. Persze. Az ördög bujjék az ujjakba! Én is láttam egyet-kettőt az asszonyaitokból. Majmok, valóságos majmok. Vagy nem igaz? Az arcszínüket a patikából veszik, a meleget egy vászonkarikával kergetik el magukról, a hajukat tüzes vassal kényszerítik, hogy így álljon, vagy úgy álljon, most meg már a kanóczhoz se nyulnak a saját kezükkel. Mondd meg nekem, hova fog mindez vezetni? Aztán mondd meg egyuttal azt is, mit akarsz, mert tudom, nem hiába hoztad ezt a masinát.

S ezzel a szolgálóknak is megmutogatta a koppantót, sőt hogy legott kipróbálja, az egyiknek a fülét belecsipte. A leány sikított, a többiek vigyorogtak, a fejedelemasszony is nevetett.

— Nos, nem mondanád meg a kívánságodat, jó ember?

— A fejedelem ő fényességével szeretnék beszélni.

— Hát eredj be hozzá, ott azon a fekete ajtón.

— És nem állja az utamat valaki? — kérde aggodva, mert azt hitte, hogy az ajtóknál janitorok, testőrök s efajta fegyveres alakok őrködnek.

— Ha csak az a macska nem — felelte mosolyogva a goszpodárnő.

Egy nagy fekete macska szaladt éppen az ajtó mellett egy madárral a szájában, amelyik kétségbeesetten csiripelt és verdeste a macska bajszát a szárnyával.

Valóban könnyű volt bejutni a fejedelemhez, a fekete ajtóbul egy előszoba-féle nyílt, teleaggatva kardokkal, handzsárokkal és pisztolyokkal, éppen ezeket tisztogatta egy momk (egy udvari szolgál).

A momk intett Szebeninek, hogy merre menjen — minthogy kétfelé nyílt ajtó.

Szebeni kopogott s a »szabad« után kinyitván az ajtót, egy tágas szobában találta magát, melyet »pipatoriumnak« neveztek a konakban. A szoba közepén egy ropant asztal állt zöld posztóval bevonva s rajta csibukok és ezüstkupakos tajtpipák egész sokasága volt szétrakva. Ebbe a terembe szoktak gyűlni a knézek (kerületi főnökök), kiknek privilégiumai közé tartozott, hogy egy-egy csibukot nyomtak az agyaraik közé. Körös-körül lóczák huzódtak a fal mentén, szőnyegekkel és medvebőrökkel kölömböző fekhelyekre alakítva.

Maga a fejedelem, egy ingre vetkőzve, dohányt vágott az asztalon, csak úgy csurgott le nagy, széles homlokáról a verejték és szuszogott, mint a fújtató, egy csöppet se törődve, hogy ott ül nála vendégképp Vutsetevits Péter a szmederavói knéz.

A goszpodár megfordult az ajtónyílásra. Hatalmas alak volt, nagy, domboru mellkassal, kerek fejjel és bozontos fekete bajusszal. Azt a benyomást keltette az arcza, amit egy jól táplált paraszté, csak a fekete szeméből sugárzott rendkívüli értelem és erő.

— No, ki vagy és mit akarsz? — kérdezte nyájasan.

Mert nagyon kellemes tudott lenni, mikor jó kedélyénél volt — de ritkán volt jó kedélyénél.

— Ujvidéki kereskedő vagyok, nagy goszpodár és egy kis panaszt jöttem tenni nagyságodhoz.

— No várj fiam egy kicsit, míg ezt a dohánykát felvágom, majd aztán nyugodtan meghallgatlak.

Egy pár percz mulva felvágta a dohányt, akkor aztán felhuzta a dolmányát, nem viselt ugyanis nemzeti ruhát, hanem afféle erősen zsinórozott posztó-öltözetet, mint a magyar urasági hajduké, még a kardját is felkötötte, megtöltött egy öblös pipát, rágyújtott, aztán ledől a medvebőrre, fejét a félkönyökére támasztva.

— Mi a neved? — kérde.

— Szebeni Pál.

— Ejno! Ösmertem az apádat, birkóztam vele egyszer Verseczen és nem birtam földhöz vágni. Hát mi a bajod Szebenits?

— Szebeni vagyok, kérem alásan.

— Ha az apád fia vagy, akkor Szebenits vagy, Máriád ne legyen. Nekem ne feleselgess. Vagy nem tudod hogy kivel beszélsz? Locsogj már, de röviden.

— Egy kis pöröm van, nagy és vitéz goszpodár. Grisics Mihály, belgrádi kereskedő ezer aranyommal tartozik és bár már többször adtam neki halasztást, nem akarja megfizetni.

— És mivel tudod bizonyítani, hogy tartozik?

— Itt van az írása, amit magáról adott.

Ezzel kivette zsebéből a kontraktust és odanyújtotta Milosnak. Az egy elhárító mozdulatot tett a kezével.

— Hiszen ha én olvasni tudnék, atyámfia!

— Felolvasom én magam.

És olvasni kezdte a német szöveget.

A fejedelem bosszusan rágcsálta a bajuszát.

— Hiszen ha én németül tudnék, atyámfia!

— Hát akkor miképpen bizonyítsak?

— Eredj csak, knéz, — szólt most a goszpodár vendégéhez. — Keresd meg valahol a tolmácsot. Azt hiszem kukoriczát morzsol valahol a cselédek lakosztályában.

Jó sokáig tartott, amíg Vutsetevits fölkereste a tolmácsot, aki csakugyan kukoriczát morzsol, mert ez divatos foglalkozás volt a konakban. Alacsony munka ugyan, de a cél megszépíti. A nagy európai udvaroknál is szokás, hogy a hercegasszonyok tépést csinálnak vagy egyéb közönséges munkát — ha az a hadsereg céljaira van. Ahány ház, annyi szokás. Egyebütt a milíciát becézik, Belgrádban a sertéseket.

Mig Vutsetevits odajárt, a goszpodár ráért beszélgetni a panaszossal, — mintegy elejtve a hivatalos kérdések komoly gombolyagját.

— Melyik Grisics tartozik, mert két Mihály is van?

— Az, aki a templom mellett lakik.

— Az, akinek az a szép felesége van?

— Éppen az, — felelte a nagybácsi zavarral.

— No már szép asszony! De kutya szép asszony! De félti is erősen, az bizonyos. Aztán miért tartozik neked az az ember?

— Borokat vett tőlem.

— Hitelbe?

— Hitelbe.

— Van jó eszed Szebenits, hogy annyit hiteleztél neki? Hiszen a pofájából se néz ki semmi jó. Megállj csak Szebenics, te lurkó, te talán az asszony pofájára hagyta nála azt a tömérdek pénzt?

— Meglehet, meglehet — hebegte Szebeni zavartan, azt se tudva, mit beszél.

— Ugy-e rád mosolygott?

— Olyas valami volt, — vallotta be Szebeni — Grisics hitelbe kérte a borokat, az asszony jó vacsorát adott fel, sürgött, forgott körülöttünk, kedves is volt, nyájas is volt, hát lehetett-e elég lellem megtagadni?

Vutsetevits ekkorára meghozta a tolmácsot, akit alig lehetett lefeszégetni a fejő székről, melyen úgy ült, ahogy a lovon szokás. A székhomlokába egy konyhakés volt verve s annak a tompa szélén huzgálva a csö-

veket, nagy nyiszogással frecsegték jobbra-balra a kukoricaszemek. A piros csöveket félre kellett rakni, mert a piros kukoricza a Szt. Antal tüze ellen jó; az a fejedelemszony privát patikájába tétetik.

Hórihorgas, bandzsál ember volt a tolmács, kopott európai öltözetben, a szeméin rézkeretes pápaszem. Az egész államban csak ő viselt occlárét, jelképezve, hogy a tudományoknak betükbe rakott erdejében dolgozik.

Elolvasta a kontraktust, átfordította szerb nyelvre és azt mondta, hogy tökéletes, Grisics csakugyan tartozik Szebeni Pálnak ezer arannyal — ezt onnan a macska se kaparja ki.

— Eddig már volnánk — szólalt meg Obrenovics — de mért mondd Szebenits fiam, hogy nem akarja megfizetni?

— Mert nem akarja. Három terminust szabott, egyiket sem tartotta meg; legutóljára elküldtem hozzá a testvéröcsémet, attól azt üzenté, hogy majd csak akkor fizet, ha ő is beszedi a künnlevőségeit.

— No hallod, elég szemtelen.

— Erre aztán átadtam az egész dolgot a híres Toperczer fiskálisnak, az irkált, firkált, maga is itt járt Belgrádban, de nem mehetett semmire, a végén is visszahozta az iratot, hogy azt mondja, nincs Szerbiában semmi rend, semmi törvény, nem lehet az adósságot behajtani.

Obrenovics bosszusan mordult, míg ellenben Vutsevitcs eleibe ugrott Szebeninek, mint egy hörcsög.

— Azt merre mondani az imposztor! — kiáltott fel az ökleit megrázva, majd Obrenovics felé fordult remegő orrczimpákkal. — Fogasd el goszpodár ezt a Toperczert, ha szerb területre lép, én magam nyuzom meg a yatagánommal.

A goszpodar felkaczagott szárazon, gunyosan.

— Hiszen akkor épen azt bizonyítanám be, — mondá — hogy Szerbiában nincsenek törvények. De igenis, Szerbiában tiszteletben tartatnak a törvények.

— Azért jöttem én egyenesen Nagyságodhoz.

— Jól tetted Szebenits, bizonyára jól tetted. Mint-hogy ismertem az apádat, kiveszem az ügyedet a bíróságoktól s magam járok el benne. És most már csak azt mondd meg, milyen törvények szerint akarod az eljárást: osztrák, vagy szerb törvények szerint?

— Osztrák törvények szerint! — mondá mohón és örvendezve a nagybácsi.

A goszpodar nagy bajusza körül gunyoros mosoly szaladgált.

— Hát jól van, az osztrák törvények szerint lesz csinálva, ahogy akartad. Minélfogva add be írásban a panaszodat és várd meg nyugodtan otthon az abból keletkező írásokat. Ezekután pedig elmehetsz Isten hírével!

Szebeni nagybácsinál készen volt a szerb nyelven megkomponált panasz, letette a goszpodár asztalára s azzal mélyen meghajtva magát, eltávozott.

Az udvaron köszönt Milicza asszonynak, aki nyájasan elébe jött, behívta a szobájába és a sertéshusból, mely épen most főtt a katlamban, a tulajdon kezeivel tálalt fel neki egy darabot tormával, persze egy palack bort is tett a teríték mellé.

— No csak no, kóstold meg barátocskám, ne szemérmeskedj.

— Nem érdemlem én azt — szabadkozott Szebeni.

— Hát én megérdemlem a te ajándékodat? Csak te egyél! És mit mondasz? Jól végeztél az urammal?

— Kegyes volt hozzám.

— Okos ember, mi?

— Nagyon okos.

— De hidd meg, hogy amellet nagy kutya.

Szebeni nagybácsi rázogatta a fejét amint illett és csodálkozó arcokat vágott, pedig ugyancsak eleget hallott a legközelebbi »udvari eseményekről«, hogy a nagy gosz-

podar szép szobaleányt hozott a házhoz, Milicza asszony észrevett valamit, fogott egy pisztolyt s egyszerűen lelőtte a szerb Pompadourt. Hogy dühbe jött e miatt Obrenovics, s szobáról szobára kergette gyilkos nejét egy éles handszárral: »Megöllek Milicza, megöllek.« De elejté handszárját, mikor a bátor asszony nagy vakmerőn elébe állt: »Am ölj meg hát Milos, de megölöd bennem az utódodat is.«

Szebeni nagybácsi arról is hallott a vendéglőben, ahol szállva volt, hogy a fejedelem és neje azóta nem is beszélnek egymással, de már mégis csak odaadta a kopantót ha elhozta, és most is azt felelte az asszony kicsuszott megjegyzésére:

— De hiszen nagy ember ő, hatalmas ember, a Balkán kardja, és boldog az az asszony, akinek az isteni Gondviseléstől ilyen férfi jutott.

A fejedelemasszony kaczagott a kenetes szavakra.

— Hiszen persze, persze; de látod, mi asszonyok jobban tudjuk azt megítélni. Neked is van asszonyod, mi?

— Nem vagyok nő, csak egy nagyon, nagyon öreg anyám van otthon.

— Ugyan! És milyen koru lehet?

— Vagy hetven éves.

— Öreg asszony varangyos béka, nagy teher.

— Nekem nagy boldogság.

— Hát szereted? Ugyan ne beszélj!

— Hogy ne szeretném?

— No hát vigy el neki egy szép körtét!

Fürgén kinyitotta a jégvirágos ablakot, ahol a rostély-vasakról czéznára kötött körték és szőlőfürtök lógtak alá, kiválasztotta a legszebb körtét és a nagybácsi zsebébe dugta.

— Mondd meg, hogy én küldöm.

Oly egyszerű, nyers, természetes és patriarchalis volt mint egy parasztasszony, de amellet mégis volt benne valami hódító, valami különös méltóság. Az ember érezte, hogy csak a ruhája rontja a teljes illúziót. De ha akár-meddig gondolkozott volna, hogy mikép öltöztetné hát fel, utóljára is meghagyta volna őt ebben a mezben, mert mégis ez illett hozzá a legjobban, ez tette egyéniségét rokonszenvéssé, sőt majesztetikussá. Bolondság, bolondság, egy párisi ruhában, minőt a hercegnők viselnek, olyan volna mint a farsangi maskarák, mintha egy gránátos öltözött volna selyemszoknyákba.

Szebeni nagybácsi megköszönte a körtét, haza hozta öreg mamájának s várta most már nyugodtan otthon a pör folyását, vagyis az ezer aranyat.

Elmult a tél, meg a nyár, meg az ősz, meg a másik tél, de még csak a kisujja körmét sem mutatta a szerb igazságszolgáltatás. Ami sok, sok. Ujra türelmetlen kezdett lenni. Tanácskozott füvel-fával, hogy mit cselekedjék.

— Menjen el a belgrádi pasához — javasolták némelyek.

Ugyanis még akkor a szultán pasája is ott székel Belgrádban, és a padisah kétfelé küldé irádéit és parancsait. »Juszuf Muchlesz pasa veziremnek, *hirnevéssé váljék* és Obrenovic Milos szerb fejedelemnek, *kinek jó véget kívánok*.«

A nagy ur ő felsége állandóan e két jókívánatával különbözteti meg két főemberét, amiből az ördög sem igazodhatott ki, hogy melyiket tartja többre. Szokás volt a pasát a fejedelemnél árulni be, a fejedelmet pedig a pasánál. De mivelhogy sem a fejedelemnek, sem a pasának nem történt soha ezen a réven semmi baja, amit azonban a panaszosokról nem lehetett volna elmondani, Szebeni Pál nagybácsi kombinált ebből, és mikor husvét táján Belgrádba vetődék, okosabbnak tartá megint a goszpodar udvarában settenkedni.

A vakszerencse úgy akarta, hogy a fejedelem otthon volt és épen kinézett az ablakon.

— Ohó Szebenits, te vagy itt? Csak talán nem engem keresel? No gyere hát be! — kiáltott rá vidáman.

Szebeni uram áldotta a szerencsés pillanatot és a goszpodar nagy emlékező-tehetségét, ruganyos léptekkel nyitott be színe elé.

— Már megint valami bajod van, barátocskám?

— Csak az a régi, nagy goszpodar, kegyelmes uram; még mindig nem kaptam meg Griscistől a pénzemet.

A fejedelem felfortyant:

— Máriád ne legyen, hát mit képzelsz te? Azt gondold te, hogy a te pöröd disznóhólyag, amit föl lehet egy perc alatt fujni? Hiszen mentek már benne írások...

— Nem kaptam egy betűt sem.

— Persze, mert csak egy írást adtál be, az egy írásod pedig csak két írást szült. Az anya sem szül többet kettőnél, barátocskám. Az is sok. Az egyik írást elküldtük Ujvidékre a polgármesterhez, hogy valóban ott lakol-e és élsz-e, a másik írást ide intéztük, a belgrádi előljáróhoz, ha van-e itt Grisics Mihály nevű kereskedő? Nos visszajött mind a két helyről, hogy csakugyan vagytok. Hát mit akarsz még? Hiszen szépen megy, öt írás van idáig az egyből, most már az öt jobban fog fiadzani.

— Jaj, mi hasznom nekem az írásokból?

A goszpodar vállat vont.

— Azt én nem tudom lelkem, de azt tudom, hogy az osztrák törvény szerint kívántad kezeltetni az ügyedet. Hát én tartom magam az osztrák törvényhez és hagyom az iratokat szülni, ameddig csak birnak szülni. Hát te se jársz ide a nyakamra, Máriád ne legyen, ülj veszteg ott-hon, mert a dolognak vége csak akkor lehet, ha az iratok beadják a kulcsot, hogy már semmi szín alatt sem szaporodhatnak tovább.

Szebeni nagybácsi fejében hirtelen megvillant, hogy miben hibázta el, s kezeit összetéve esedezett a goszpodarnak, hogy, ha így van a dolog, akkor mégis inkább ítélkezzék a szerb törvény szerint.

— Nem bánom, Szebenits, — mondta a goszpodar némi habozás után — megteszem a kedvedért, mert ismerem az apádat, verekedtem vele Verseczen és nem bírtam földhöz vágni. Megteszem neked, hogy átfordítom szerb törvényre a pörödet, hanem aztán úgy megy, ahogy megy, mindenbe bele kell egyezned.

— Mindenbe beleegyezem.

— No hát akkor ne alkalmatlankodj itt tovább, eredj ki az udvarra, várj odakünn a padon, míg hivatlak.

Vagy egy óráig sütkérezett künn a napfényen Szebeni nagybácsi, nézegetvén a fejedelemasszony tyukjait, pulykáit és páváit, meg a két kis farkaskölyköt, melyek lánczon voltak egy kis faházikóban és tejet iszogattak az ajtócska előtti cseréptáliból. Ezek már a tavály született herczeg állatkái. A dajka mindennap kihozta egy félórára a farkasokhoz, s amíg azok a tejet itták a cseréptáliból, addig a harmadik testvérke is szopott s apró szemcskéivel nézte őket.

Szebeni nagybácsi már épen a kertbe is bekukkantott, mikor lihegve futott utána egy szerezsán:

— Eredj be a goszpodarhoz!

Ment is mint a kilőtt nyíl, és reménység ébredt szívében, mikor a fejedelem szobájában ott találta Griscist a feleségével. Az apró, kopasz emberke ravasz, mélyen bennülő szemei szurósan szegződtek rá, mintha hipnotizálni akarná, az asszony pedig, oh az asszony, most is csak mosolygott, azokkal a lelketbontó fekete szemével.

De hogy volt öltözve ez a szép Maricza asszony! Nehéz selyemszoknyát viselt, épen az a szín, ami a menybölt, cseresznyeszín bársonydolmányt aranyra himezve, habfehér nyakán tömérdek aranypénz egy lánczon köröskörül, éjfekete hajkoronáján egy kis vörös fez, mely szín-

tén kifurt aranypénzekkel van beszegve. A szerb toilette a legpraktikusabb a világon. Valóságos takarékpénztári könyvecske.

— Hát ez az a becsületes ember — mutatott a goszpodar az érkező Szebenire. — Miatta hivattalak beneteket. De ülj le Maricza asszony, csak ülj le lelkecském. Te pedig felelj, Grisics, igaz-e, hogy ezer aranyával tartozol?

A kis mihaszna emberke úgy tett, mintha meg volna lepetve, hol a goszpodarra nézett, hol Szebenire és elkezdte a fejét csóválni.

— Felelj hát!

— Ugy volt az, nagy goszpodar, hogy szent Vazul napja előtt való héten...

— Ne mesélj nekem — vágott közbe a goszpodar haragosan. — Tartozol vagy nem tartozol?

— Hát ami azt illeti...

— Ugy látszik, nem jó az emlékező tehetséged, — kiálta a fejedelem dühösen — felrázom egy kicsit, megállj csak.

S ezzel hozzáugrott és pofon cserditette, hogy hátra tántorodott és látta a csillagok hullását.

Maricza asszony ijedten sikoltott fel, aztán eltakarta a szemeit kendőjével, hogy a sirását ne lássák, Szebeni nagybácsi pedig kezdte már megérteni, mi a különbség az osztrák és a szerb törvényes eljárás közt.

— Hát igenis tartozom — rebegte Grisics, amint egy kicsit magához tért.

— No látod! — szólt a fejedelem nagy meglepéssel. — Tartozol ugy-e? Hát mért nem fizeted meg neki?

— Mert nincs pénzem.

— Pedig a feleségedet nagyon szépen ruházod, Grisics.

— Azzal is adós vagyok, kegyelmes uram!

— Pedig a Maricza asszony egyszerű ruhában is gyönyörű lenne.

A szép Grisicsné hálásan mosolygott a goszpodarra. A férjének adott pofon nem fájt neki annyira, mint a milyen jól esett ez a bók.

— Hát mikor akarsz fizetni?

— Mihelyt annyi pénzt összehozok.

— Mikor lesz az?

— Talán őszkor.

— Nem tudnád előbb? — kérde nyájasan a fejedelem. — Mert látod, ez a szegény ember már eleget várt.

— Lehetetlen, kegyelmes uram.

— Hát tudod mit, ahol semmi sincs, ott a goszpodar keze sem tud találni, Isten neki, fizess amikor akarsz, de adjál a hitelezőnek valami zálogot, ahogy azt mi szerbek szoktuk, ha már a szavunk elvesztette a hitelét. Adjál valami zálogot Szebenitsnek.

— De mit uram, mit? — nyöszörgött Grisics folytonosan hátrálva az ajtó felé, ha a goszpodar feléje lépett. — Hacsak meg nem elégszik ezzel a hagymával?

S ezzel kihuzta zsebéből ezüst klepszidra-óráját.

A fejedelem elmosolyodott.

— Hohó, barátocskám, Grisics Mihály! Könnyen akarnál velünk végezni. Valami mást gondolkodj ki, valami drágaságot, ami megéri az ezer aranyat.

— Nincs nekem olyan tárgyam, kegyelmes uram, ha csak a házamat nem veszi a hátára és el nem viszi.

— No hát én tudom már mi lesz — kezdte most azon a nyájas, gunyoros hangon a fejedelem, mely előre kieszelt kegyetlenkedéseinek volt előjele. — A Maricza asszonyt adod neki kézi zálogul, Grisics Mihály. No mit bámulsz úgy? Meg kell lenni. Bucsuzz el tőle, édes fiam. Te pedig vedd át Szebenits és írd róla egy quietancziát Grisicsnek, hogy mihelyt megfizette az ezer aranyodat és a tartási költségeket, tartozol őt neki visszaadni.

Ocskay brigadéros

első felvonásából.

Írta: HERCZEG FERENCZ.

Fölszisszent erre Grisics, mint akit mérges kigyó mart meg, Szebeni nagybácsi is elképedt e fordulatra s gyöngé pir fösté meg az arcát, mert alig volt még akkor negyven éves, és szó ide, szó oda, tetszett neki a menyecske, csak az asszony gondolta még, hogy tréfál a goszpodar s mintha valami hízelt selymaság volna az itélete, kecsesen, negédesen csóválta a szép fejét, amire csörögni kezdtek nyakán, haján az aranypénzek.

De a goszpodar nem tréfált, méltóságteljesen intett a kezével:

— Amit mondtam, mondtam. Elmehtettek!

Grisics jajveszékelt, a haját tépte odakünn a konak előtt, szidta a fejedelmet hangosan mint zsarnokot, aki úgy bánik a polgárokkal, mintha rabszolgák volnának, — de Szebeni nagybácsi épen ebből a nagy felindulásból látta, hogy nem egészen bolond ítélet ez, hogy jó lesz az asszonyt elvinni, mert bizonyosan utána jön az ezer arany is. Maricza asszony elpityeredett egy kicsit, de a könyein keresztül is fürkésző tekinteteket vetetett a nagybácsira, aki csinos, helyes termetű férfi volt, s midőn a Grisics kétségbeesett ordítására gyülni kezdtek körülöttük a járókelők, röstelkedve förmedt rá a férjére:

— Ugyan ne bögj már, mint a vadállat. Hiszen előbb-utóbb kiváltasz. Addig pedig csak meg nem esz ez a becsületes ember.

De Grisics nem vette a dolgot olyan könnyen, s míg a szép Maricza asszony a goszpodar parancsához képest Szebeni nagybácsit követte az »Arany malacz« korcsmába, ahol a kocsija várta az állás alatt, Grisics összefutotta a szomszédokat s itt is, ott is felkölsönözvén egy csomó pénzt, alig egy óra múlva örült izgatottságban szaladt az »Arany malaczhoz«.

Szebeni és Maricza asszony kedélyes beszélgetés közt ebédelték együtt, mikor betoppant s letett az asztalra kilencz zacskót.

— Itt van kilenczszáz arany, Szebeni — lihegte. — Többet nem bírtam hamar összehozni. De szerencsére a Maricza nyaklánczán épen száz arany van. Csapd oda neki a lánczodat, Maricza!

Maricza hidegen, majdnem megbotránkozva nézett le rá, mialatt felrakta kezeit a csipőire:

— Hogy adjam oda a lánczomat? — szólt gunyosan. — Nem, Grisics. Ez a láncz a nagyanyámtól való. Ha adóságot csinálsz, fizesd is ki! Én a lánczomat nem adom!

Grisics elvörösödött, mérgében hozzáugrott, letépte a lánczot a nyakáról és odadobta Szebeninek: »Ne, lakj jól kutya«, s azzal megragadta roppant erővel a hangos zokogásra fakadt Maricza kezét s erőszakosan vonszolta ki az ebédlőből.

Szebeni nagybácsi némán nézett utánuk és talán gondolta is magában (mert még akkor nem volt meg a hófehér haja), hogy ez a per érdekesebben is végződhetett volna, és hosszan, mélán kontemplált még az uton és a kocsiiban, azon az eshetőségen — hogy hátha soha se adta volna meg Grisics az ezer aranyát? Nono, nono. Talán mégis jobb az így. Az asszony szép volt, de drága volt. Hm, hm. Otthon olcsóbbak. Hanem azért ha Grisics még egyszer hitelbe kérné a borait, hát isten tudja...

A lovacsákák csendesen ügettek a poros országuton, csak a kenetlen szekérekerekek nyikorogtak bele a tarkán szállingó gondolataiba.

Ha valaki leiszsa magát, részegségében nagyot botlik és eltöri a kezét, annak a balsors az oka. Ha valakinek vigyázatlanság miatt megég a háza, eldöglik a marhája, az is a balsors szeszélye. Minden a bolondos balsors dolga, aki olyan csendes, olyan jámbor, hogy még csak nem is igyekszik magát kitisztázni.

Mikszáth.

(Ocskay brigádja éjjel felé megrohanta Pyber vikárius szkasányi kastélyát, melynek ebédlőjében császári tisztek mulatnak. Tisza Ilona, Ocskay hajdani szerelme, kinek fivérét a brigadéros még káplár korában agyonlőtte a temesvári táborban, Jutka hugával együtt a kastélyban időzik. A nők a házat vivő kuruczok furiája elől a pinczébe menekülnek. A kuruczok elfoglalják a kastélyt. A vasasokat részben levágják, részben elfogják és Ocskay leül tisztfelével a terített asztalhoz, ahol az imént még labancz urak iddoggáltak. A házigazda éppen olyan hazafias örömmel üdvözlöi Ocskayékat, aminő hazafias örömmel köszöntötte a császáriakat. Ocskay egyébként krudélis kedvében van: hírül hozták neki, hogy Heiszter császári generális felkötötte egyik tisztfelét és levágatta fülét-orrát néhány gyujtató huszárnak. A társaságban van még Ottlyk György, Rákóczy udvarmestere és Dili, egy eszelős kis czigányleány, aki a brigád nyomában szokott kóborolni.)

PORKOLÁB: Vitéz brigadéros uram, mi legyen a tisztí rabokkal? Hopmester uram Ottlyk követeli őket rajtam.

OCSKAY: Válogassa ki kend a rabok közül a labanczkodó magyarokat... Az udvaron van egy nagy körtefa: azon elférnek.

OTTLYK: Brigadéros uram — hát Rákóczy katonája kegyelmed?

OCSKAY: A fejedelem nagyur és selyemágyban hál. Én a nemzet katonája vagyok. Tudja kegyelmed, hogy milyen az én nemzetem? (A kályha mellett kuporgó Dili-re mutat.) Nézze azt a leányt! Mocsokban, vérben született, ágról szakadt árva — a honfitársa röhögi, az idegen korbácsot emel rá... Csak egy ösztön él a homályos lelkében: a bosszu!

DILI: Öld meg mind!

OCSKAY: A körtefára velük. (Iszik.)

OTTLYK: Teremtőm — ilyen dühvel irtja a magyart a magyar. Heiszter nevetni fog és retorzióképpen megint magyarokat akasztat.

PORKOLÁB: S mi legyen a többi rabbal?

OTTLYK: Ocskay uram, van a rabok közt több külhoni urfi, akik katonaságot jöttek ide tanulni. Azokat nincs oka gyűlölni.

OCSKAY: Cseh, dánus, talián urfiak... Nem a gyűlölet, csupán a vadászat szenvedélye szölitotta őket fegyverbe... Fodros haját viselnek, csipkés inget és affrózia-vizzel szagosítják magukat... Némelyikük tábort naplót is vezet — volt már a kezemen olyan. »Ma, kisasszony napján, levágtunk negyven kuruczot...« »Ma, Szent István napján, fölperzseltünk két falut — a sok asszony rikoltzott a tűzben...« Otthon, a cseh vagy dánus kastélyban, borzongva szól az urfi édesanyja: Jaj, milyen kegyetlen harcos lett az én szőke fiamból! (A porkolábhöz.) Válogassa ki kend a rabok közül a külhoni volentérokat és vágassa le valamennyinek fülét-orrát.

OTTLYK (rémülten): Ocskay!

OCSKAY: Aztán botozzátok ki őket mezitelen az ország útjára. Hadd bandukoljanak kolduslánczba fogódzva a hazájukba — a nemzetes édesanyjuk kastélyáig... Adjatok innom!

OTTLYK: Nemes ember kegyelmed?

OCSKAY: Tán olybá vesz a császár? Farkas vagyok, kít hét ország ebfalkája hajszol. Magukra vessenek az ebek! (A porkolábhöz.) Hajnalra meglegyen!

PORKOLÁB: Meglesz. (El.)

OTTLYK (Ocskayhoz): Aki így száll szembe ura parancsával, az lehet vitéz ember, de nem katona. Isten óvja ilyektől Rákóczy hadát! (El.)

OCSKAY *(utána szól)*: Tartson meg jó barátságban, hopenester uram! — Hanem adnék érte egy szíves csákányütést, ha egyszer künn a réten labanczgunyában látnám ezt a pletyka-hordót...

MÁLCSIK VICZE-STRÁZSAMESTER *(besiet)*: Brigadéros uram — a legények találtak valamit a vikárius uram pinczéjében.

PYBER *(megbotránkozottan)*: Az én pinczémben?

MÁLCSIK: Hát csak körülnéztek ott egy kicsit...

SZÖRÉNYI HADNAGY: Aranyát, ezüstjét megvédjük, nagyságos uram, de a borát magamtól is féltém.

ILONA ÉS JUTKA *(nagy felindulásban belépnek jobbról)*.

OCSKAY: Lám, lám, szent atyám, hát ezt rejtegette. — *(Megismeri Ilonát, megdöbbenve)*: Tisza Ilona —! *(Szünet. Fenyegetően körbenéz.)* Bántott valaki? Ha akadt vakmerő — szavamra mondom! — ha legjobb huszárom volna is: a vérevel fizet.

ILONA *(fáradtan)*: Vér — vér — mindig vér! Nem bántott senki. Ha katona kegyelmed, magyar katona, adjon egy biztos zugot, ahol lepihenhet ez a gyermek, kit beteggett a szörnyűködés.

OCSKAY *(vasvillaszemmel néz körül)*: Bántott valaki?

PYBER *(békítőleg)*: Senki! — Odaát a kerti házban nyugton alhatik a kis leány.

OCSKAY *(magához inti Szörényi hadnagyot; fojtott hangon beszél hozzá, miközben folyton Ilonát nézi)*: Öröket a kertbe! Altisztetek az ajtók elé! Suttogva beszéljen mindenki — nesz nélkül osonjanak a strázsák és a sebesültek ne nyöszörögjenek! Sőhajtást, sarkantyupengést, szalmazigességet se akarok hallani!

SZÖRÉNYI *(halkan)*: Ha ellenség üt rajtunk: pusztá marékkaal fojtjuk meg, de zajt nem csapunk, hadd aludjék a kis leány. *(Jobbra el.)*

SÁNDOR HADNAGY *(Ilonára néz)*: Ha valaki: ő mentheti meg a nyomorultak életét! *(Fölveszi az asztalon álló karosgyertyatartót, kinyitja a baloldali ajtót.)*

ILONA ÉS JUTKA *(összeölelkezve szaladnak át a kuru-czok sorfalán, kik néma tisztelettel nyitnak nekik utat.)*

SÁNDOR *(az asszonyoknak világítva, balra el.)*

(Hajnalodik.)

OCSKAY *(intésére a huszárok és hajduk óvatos léptekkel, minden neszt kerülve, jobbra elvonulnak.)*

OCSKAY, PYBER, TÁRICS FŐHADNAGY.

(Az egész jelenést suttogó hangon játsszák.)

OCSKAY *(Pyberhez)*: Meghálhatok itt?

PYBER: Majd vettetek ágyat...

OCSKAY: Ágyat? Tán aludni se tudnék benne. Hat hónapja már, hogy csak golyófogónak használok a pelyhes vánkost. *(Egy karosszékhöz lép.)* Ez jó lesz. *(A nagy fehér köpenyegébe burkolódzik.)* Igaz — a kerti házból, hol az asszonyok alusznak, nem látni le a körtetfára?

TÁRICS: Nem látni... *(Pyberhez)*: Vikárius uram, a halni készülő rabok között vannak papisták, azok nem szeretnek papi segítség nélkül függni...

PYBER *(kérdőleg néz Ocskayra)*.

OCSKAY *(a széken elhelyezkedve, álmos hangon)*: Nekem elég a labancz bőre, ha van neki lelke, azzal csinálhat nagyságod, amit akar. *(Lehunyorja a szemét.)*

PYBER: Fontold meg fiam: van köztük nem egy ájtatos keresztény.

OCSKAY *(álomittasan)*: Az neki jó. Legalább nem kell soká strázsálnia a paradicsom ajtaját.

PYBER: Fontold meg fiam: non ex malitia peccas.

TÁRICS *(karon fogja Pybert, Ocskayra mutat)*: Alszik! Nem csoda, ma többet dolgozott, mint három henteslegény.

PYBER *(vállat von, Taricscsal lábujjhegyen jobbra el.)*

OCSKAY, SÁNDOR, ILONA.

OCSKAY *(kevés ideig egyedül van a színen)*.

SÁNDOR, ILONÁVAL *(balról jön; halkan)*: Ránk nem hallgat — de kegyelmed megmentheti őket... *(az alvó Ocskayra mutat.)* Bátorság! *(Jobbra el.)*

OCSKAY, ILONA.

ILONA *(a baloldali ablakban áll; majd előre jön, onnan nézi az alvót)*: Ocskay!

OCSKAY *(rögtön fölébred, kezét az asztalon fekvő pisztolyra téve. Sokáig nézi Ilonát. Fölkel)*: Valóság ez — álom? Én Ocskay László, a hóbortos kis káplár, egy diadalmas hajnalon mint vezér állok szemben Tisza Ilonával. Hová lettek az eltűnt esztendőik?

ILONA: Husz keresztény ember áll az udvaron, bilincsen, a halálos rémülettől fakó arczczal.

OCSKAY *(folyton figyelmesen nézi Ilona arczát)*: Fakó arczczal, élet-halál közt vívódva állott előttem a hóbortos kis káplár. Emlékszel még? Te vezér-gunyval válaszoltál.

ILONA: Én? Mi voltam én akkor? Egy alvajáró kis leány. Mikor törődtek nálunk apák és fivérek a leányálmokkal? Nem én válaszoltam, — szegény Istók bátyám és vele leszámolt kegyelmed. Leszámolt, ahogy Ocskay szokott: mint villám a fával... *(Szünet után)*: Azóta rettenetesen nőtt a hóbortos kis káplár!

OCSKAY: Te is, hogy megváltoztál. Ugy mondják, nem jól bánt veled az urad... Mosolyogva jöttél a világra és elfelejtetted mellette a nevetést.

(A nyitott ablakon át posztóval letakart dob dübörgése hallatszik.)

ILONA: Ocskay — a szent irgalmasság nevében: csaták hőseiből ne légy fojtogatóvá. Hisz volt anyád, hát van szíved!

OCSKAY: Volt — mikor még békés életről álmodtam egy mosolygó asszony oldalán... De a vihar, mit te kavartál föl a lelkemben, fölragadott, elsodort. Biz' magam se tudom, merre vágattam azóta. Néha azt álmodtam, hogy szélvész vagyok, vetéseket dúló — tűzvész, pestis... Mit akarsz most tőlem?

ILONA: Már készülődik a szörnyű vörösruhás ember... Mi siralmas kép! Nézz oda, Ocskay! *(Az ablakra mutat.)*

(Kívülről újabb dobszó.)

OCSKAY *(az eget nézi)*: Lám, hajnalodik! Ilyen lángoló nyári hajnal volt, mikor az első győzedelmes attakomat lovagoltam. Harmatos rét dobogott a paripáink alatt — a dombok felől megszólaltak a kürtök és hosszú tűzfolyamként ragyogtak az ellenséges fegyverek — fölséges zengés-kongás járta át a mindenséget — a szívem mámorosan lüktetett — mint lüktet most is! s én ujjongva éreztem, hogy ez a pillanat, a csatadöntés pillanata, részegítőbb minden asszonyszerlemnél!

ILONA: Minden szerlemnél? Pedig kegyelmed azóta sokat szeretett.

OCSKAY: Egyet se szerettem. Olykor egy forró fuvallat úgy sodorta őket az utamba, mint tavaszi szél a hársfavirágot — átléptem rajtuk... Téged szerettelek — mikor még mosolyogni tudtál.

ILONA: Ugy hát arra a szerelemre kérem kegyelmedet: legyen irgalmas!

OCSKAY *(hirtelen elhidegüléssel)*: Hogy védi a felekezetét!

ILONA: Nem felekezetem. Ember az esze, asszony a szíve után vall hitet; férfi lehet labancz, de magyar asszony egy sem az.

OCSKAY: Hadd nézzek a szemedbe! — Kurucz szem! De — nem a régi Tisza Ilona.

ILONA *(busan)*: Megrutultam, ugy-e?

OCSKAY: Nem tudsz már mosolyogni, mint mosolyogtál egykor.

ILONA *(könyek közt mosolyog)*: Így?

OCSKAY: A régi Ilona! (*Magához vonja.*) Mondd, hogy szeretsz, hogy mindig is szeretted. Ha nem igaz: hazudj — talán elhiszem...

ILONA (*mosolyogva*): László — ajándékozd nekem azt az egypár labanczot...

OCSKAY: Neked adom. (*Megcsókolja.*) Pirulok, hogy nem adhatok külön ajándékot, husz pribék mocskos életénél. S ha többet kívánsz, szívem, szólj, — csordaszámra hajtom udvarodra Heiszter vitézeit.

Dobszó. Kívül a nyitott ablak alatt

SÁNDOR HADNAGY HANGJA: Vitéz brigadéros uram, mint az Ocskay-huszárok legifjabb tiszte, kérem uram kegyelmedet, adjon pardont a keresztyén katonák életének!

ILONA (*összekulcsolt kezekkel néz Ocskayra*).

OCSKAY: Hol a keszkenőd?

ILONA (*az ablakhoz siet és meglöbögatja a kendőjét.*)
(*Kívül az elitáltak hangja boldog zürzavarban: »Pardont adott! Dicsérfessék a Jézus« stb.*)

ILONA (*előrejön; mámorosan*): Boldog hajnal — dicső hajnal! Ez a perc az örökkévalóság — elmerülök benne lehunytt szemmel. (*Ocskay karjába roskad.*)

Hűség.

Én meg az árnyékod vetekedtünk:

Melyikünk hivebb?

Itéljen e pörbe' felettünk

Margit, a szived.

*

— Követem őt — szólott az árnyék —

Mint az apród a királynét.

Mely összeköt véle, örök a kapocs,

Ha kél, piczi lába már rajtam tapos.

Drága teher! S mi könnyű, mi vig!

Lepke lebeg a liljomon így...

Követem őt, mint hold a napot,

Mint tett követi a gondolatot,

Mint reményt a kétség,

Mint fényt a sötétség,

Mint harcza sereg a vezért —

És nem kívánok semmit ezért...

— Nyomorult árnyék, förmedek rá most,

Én vele töltöm az éjet, a gyászost.

Ha örzöd is nappal — éjszaka hol vagy?

Illik-e, hogy a sötétbe beolvadj?

Ösmerd be, enyém lesz a pálma,

Tiéd a nappala, enyim az álma.

Át a sötéten, át a ködön

Költézetem szárnyaival befödöm,

Holdsugarakba göngyölöm szépen

Bár, lehet, másról álmodik éppen...

*

Igy mikoron

Pörlekedénk az utca-soron

És dühbe fulva, rekedten

A zaj közeledbe nyomult már —

Mosolyogva hátrafordultál:

— Hát ti követtek? ... Észre se vettem.

Makai Emil.

La Saxe galante.

A kalandor Pölnitz báró egykor híres és nagyon olvasott könyve: a *Saxe galante*, ma csak történelmi dokumentum, tükre egy kornak, amelyet XIV. Lajos inaugurált és amelyet a francia forradalom földelt el. A rokoko a szerelmet galanteriává vékonyította, az emberek másfél századon át nem éreztek, csak megkivántak és udvaroltak. A katona IV. Henrik, bár sűrűn cseréli ki kedveseit, még szeret és nem csupán ölelkezik. Unokája, aki nem katona, de komédiás és ballet-tánczos, már csak udvarol, ideig-óráig nagyon megkiván valakit; hamar telezabálja magát a gyönyörrel, de nem lakik jól vele soha. A Casanovák őse XIV. Lajos s három ivadéknak az ő élete, az ő izlése adja a mintát. Egy századon át a szerelem csak mohó, sovár ölelkezés, csupa érzéki falánkság. Kikapós férjek, akik szerettek a tilosban vadászni, akik nem kötöték magukat egész életükre egyetlen szoknyához: voltak XIV. Lajos előtt is; de ő tette divattá, hogy a királyok s a társadalom előkelői csupán hagyományos szokásból lépjenek legális házasságra. Franciaországban a maitresse XIV. Lajos előtt sem volt ritkaság; az ő példája aztán kötelezővé tette nemcsak Franciaországban, de Európaszerte mindenütt. Az aztán a járvány és a divat veleszületett természete, hogy másodhajtságban degenerálódik. XIV. Lajos számtalan kísérletezés után megállapodott Scarron özvegyénél, Maintenon asszonynál s aggkorát legalább nem megbotránkoztató módon morzsolta le. Akik példáját utánozták s nem csupán unokája és utóda XV. Lajos, Pompadour és Dubarry kedvese, egyben-másban tultettek magán a mesteren is. Ilyen tanítványa volt XIV. Lajosnak a *Saxe galante* hőse, Erős Ágost szász fejedelem és választott lengyel király, aki tanult XIV. Lajostól, de példát adott XV. Lajosnak, élven a két híres király uralkodása között. Drezda volt a kontinensen az első város, amely sikeresen konkurrált Versailles-sel; Páris után ott volt az első olasz opera és ballet; Versailles után Drezdában emelkedett először hatalommá, az udvari élet középpontjává a maitresse. Ma a királyi szeretők csak privátkedvtelés, ami lehet botrányos, talán kárhozatos is; de a XVIII. században, a rokoko korában, államügy volt, sokszor éppen állami érdek. Ma a királyi maitresse csak a király magánvagyonát, civilizistáját dézsmálhatja meg; akkor a népet zsarolták ki, hogy a király ne vétsen a galanteria törvényei ellen. Erős Ágost közel negyven év alatt (1694-től 1733-ig uralkodott) egy bizonyára nem tulzott számítás szerint husz, mai értékben kétszáz milliót, adott a szeretőinek. Jó katona volt, értett a diplomaciához is, mert magánál hatalmasabb vágytársak ellenében is lengyel királyllyá választotta magát; de legnagyobb diadalait a szoknya körül aratta. Veleszületett hajlandóságát jó és praktikus iskolában művelte a tökéletességig. Ifju korában beutazta Európát s még nem volt husz esztendő, amikor kalandjairól már Európaszerte ismerték. Spanyolországból egy hatalmas törzsurást hozott magával, amit egy tréfát nem ismerő hidalgó adott, aki a feleségével tetten érte. Az antik világ olimpusi Jupiterének vélte magát, akinek joga van minden asszonyhoz s az asszonyok, mert értette a módját, nem soká huzakodtak, amikor jogát fogantatosította. Egy kortársa, a bayreuthi örgrófné, azt írja, hogy negyedfél száz törvénytelen gyermek apaságával dicsekedhetett s egy igen szavahihető historikus, Philárete Chasle, hétszázra teszi azoknak az asszonyoknak a számát, akik karjai között megfordultak. Olyan athléta test, olyan erős temperamentum volt, hogy még e valótlanágoknak tetsző dolgokat is elhiszünk róla.

Az Erős Ágost históriája azonban nemcsak érdekes, inycsiklandozó kuriózum; hanem az erkölcstörténet egyik érdekes fejezete is. Neki még nem hordozták kikészítve az ölébe a maitresseket, mint XV. Lajosnak; ő hódítja meg a kiszemelteket; a legsürgősebb dolgában is mindig van rá ideje, hogy akit megkívánt, azt meg is tudja szerezni. Bár nem nagyon válogatós; de a szerelemben még sem annyira demokrata, mint volt XV. Lajos, akinek háremét úgy fogdosták össze, ahogy a véletlenség hozta magával. Hódításait elvállalhatná a legenda Don Juánja is. Életrajza tizenkét kedvesét említi, akikkel huzamosabban élt, akiknek pozíciót adott kora társadalmában, s ezek szépség, szellem, a legtöbbször születés dolgában is, előkelőségek. A maitresse akkor nem megvetett személy, akit dugdosni illik, de rang és hatalom. A viszonyok nem is titokban szövődnek. Erős Ágost szeretőit bemutatja a feleségének s a törvényes hitves a szeretők némelyikével, mint Königsmark Aurórával, Szász Móríc anyjával, barátságot is köt. A komédiázás azonban annyira dominálja azt az ivadékat, hogy látványosságot csinál a legintimebb dolgokból is. A fejedelem Kessel kisasszonyt, Königsmark Auróra elődjét, akinek szívet előlegesen hatvanezer tallér értékű gyémánttal puhította meg, vadász-kosztümben lepi meg falun, lábaihoz borul tanuk előtt s melodrámba illő jelenetet inscenál. Még keresettebb komédiázás keretében veszi birtokába Königsmark Aurórát. Az első pásztor-órákra kiköltözik vele Móríczburgba, ahol Diána várja és üdvözlő nimfái élén. Ez még csak kezdete a komédiázásnak. A fejedelem török szultánnak öltözik, kedvesét felöltöztetik szultánának s hogy a jelenet egészen hű legyen, kendőt dob lábaihoz, amint az a háremekben szokás. Akik pedig tanui e mulatozásnak, nem éreznek semmi szégyenkezésfélt; az asszonyokban irigység és vetélkedés támad: szeretnék mindnyájan, hogy hasonló kitüntetésben részesüljenek. A *maitresse en titre*, a bevallott szerető, nem ment ágyas számba; feleség volt, még nem is balkézről, hisz ez időtájtban egész komolyan vitatták, hogy a bibliában nyoma sincs a monogámiának, hogy az egy feleséget az egyház ugyan tanácsolhatja, de nem teheti kötelezővé. Az sem volt szégyen és romlás, ha a fejedelmi kegy hamarosan elfordult a választottól. Akkor már gazdag volt, rendszerint címet is kapott, válogathatott a kérésekben. Erős Ágost, amikor elhagyja Königsmark Aurórát, a quedinburgi kolostor fejedelemasszonyává teszi; egy más szeretőjének a császárral hercegi, egy harmadiknak birodalmi grófi rangot adományoztat. Ha a választott férjes asszony, hogy se az asszony, se a férj ne zsenirozhassa magát, az egyház készségesen és hamarosan fölbontja a házasságot. Egyébként az a férj, aki az ilyen viszonyra nem hunyt szemet, nem tartotta megtiszteltetésnek, hogy feleségét valamely koronás fő elszerette, nevetségessé tette magát. Így járt a bécsi Esterle, aki feleségét tetten érte Erős Ágosttal, amikor panaszra ment a császárhoz. Barátai közrefogták s azzal vigasztalták, hogy Amphitryon kibékült sorsával, amint megtudta, hogy feleségét Jupiter csábította el; hogy a rómaiak feleségüket fölajánlották császáruknak; hogy Montespan átengedte a feleségét XIV. Lajosnak; az angolok pedig nem lázadtak föl, amiért II. Károly megölelgette a feleségüket. És Esterle, hogy a dolog egészen rendjén legyen, hogy urának engedhesse át a feleségét Montespan példájára, felesége elcsábítójának szolgálatába lép, írásban kötelezve magát, hogy feleségéhez nem tart többé jogot, de feleségének születendő gyermekeit elismeri saját gyermekeinek. Ezek a cinikus alkudozások is egészen nyilvánosan folynak. Erős Ágost az udvarlást rendszerint értékes ajándékkal kezdi s igen gyakran nem is kell többet fáradsa: az ajándék annak az ivadéknak elég világosan beszél. Nyomban rá megkötetik a vásár. A férj, a szülő, a feleségért és gyermekért tisztes

árt követel, és amit kér, rendszerint meg is kapja. Abban a korban, amely a szerelemtől alig ismerte, amikor az az érzés, amit szerelemnek hívnak, nem egyéb mohó és állhatatlan megkívánásnál, amikor az asszonyt úgy cserélik, mint a divatja mult ruhát, nincs igen nagy ár, amit az asszonyért kívánhatnak.

Erős Ágost elég hosszú életén át, negyven esztendőnél hosszabb ideig üzte s nem fáradt bele az asszonyvásárlásba. Hogy trivialiter fejezzük ki magunkat, mindig jó portékát vásárolt; de mindig jobbra, főleg frisebbre vágyott. Akire szemet vetett, azt meg is kapta, csak egy kis német hercegnő utasította vissza ajánlatát, hogy születése jogán szeretőnek igen büszke és igen előkelő. Mert sokáig nem birt kitartani egy asszony mellett, megfordult karjában Európának majd minden nemzete. Egy pár kedvese: Kessel, Dieskau, Osterhausen, szászok voltak; Königsmark Auróra, a híres Lecouvreur Adrienne kedvesének, Szász Mórícznak az anyja, svéd; Esterle grófné osztrák; Lubomirska hercegné és Dönhoff grófné lengyelek, Renárd kisasszony, a csaposleány és Du-Park, a tánczosnő, francziák; Fatime, az udvari lakáj Spiegel czimzetes felesége, aki Buda visszavételekor került kereszttyén fogságba: török; Cosel grófné dán volt. A lengyelek megkövetelték, hogy királyuknak lengyel maitresse is legyen, s Dönhoff grófnét udvari ármány játszta Erős Ágost karjai közé. A dán Cosel grófné pozíciója volt a leghatalmasabb. Amazon volt, jól forgatta a kardot és kitűnően vadászott. Drezdában a szász Betsabának hívták. Szerette Erős Ágostot, szeretői közül ő volt az egyetlen, aki hosszabb időn, hét éven át tudta megtartani; ő került a legtöbbe is, és ő diktálta a legkeményebb föltételeket. Ura, Hoym miniszter, ötvenezer tallérért mondott le róla; az asszony évi száz-ezer tallért kötött ki magának; ráadásul megígértette, hogy a királyné halála után királynévá koronázzák; addig is törvényes feleségnek tekinték és nevezzék. A törvényes hitvesnek pedig minde vásárhoz nem volt semmi szava; vele nem törődött senki; a politikusok, a diplomaták, a katonák, a mindenütt hemzsegó kalandorok a választott hölgy, a maitresse körül forogtak; vele, vagy ellene szőtték ármányait. A hálószoba soha sem volt nagyobb hatalom, mint a XVIII. században; az asszony pedig, minden drágasága mellett is, soha sem volt kezebb áru. A szenvedély jóltarthatatlan érzékiséggel cserélődött ki; a meghódolás üres szépelgéssé, az asszony a mulandó, az állhatatlan, a merőben állati gyönyörűség serlegévé fajult. Mielőtt a költők és filozófusok hrdetni kezdték volna a szabad szerelem tanát: dogmájukat az élet valóságra váltotta. A házasságot még megtartották szokásból; de csak nyügnék érezték és lábbal tiporták. Aztán megérkezett Casanova Jakab, az üresszetű kalandor, a hamis kártyás, a kor legtokéletesebb típusa, hogy átélvén, tapasztalása nyomán írja meg kora pragmatikus történetét. Ha hivatalos és hiteles akták nem bizonyítanak elbeszéléseit, hajlandók volnának hazugságnak tartani a XVIII. században lábra kapott erkölcsi anarchiát. Egy pár generáció szervezetéből mintha a gyomron s a nemi ösztönön kívül minden más érzék kiveszett volna. A házasságnak mintha nem is volna más oka és értelme, minthogy a trónnak s a hűbéri vagyonnak legitim ágyból született örököst adjon. A pénz csábító démon, de csak azért, mert gyönyörűséget vásárolhatni rajta. Az apró német fejedelmek, hogy követhessék a francia királyok példáját, kizsarolják alattvalóikat: hadviselő idegeneknek eladják jobbágyaik fiait katonául, hogy a harácson operát, balletet és szeretőt tartanak. Lelkiismeret, becsület, szemérem nem háborgatta ezt az ivadékat. A gyönyörre szomjas állapot minél többet kapott, annál többre szomjazott. Lerombolván az erkölcs és a konverzió korlátjait, belegázolt a természet tilalmasába is. Orleáns Fülöpről, akiben »az unatkozás

volt az egyetlen emberi érzés, aki az unalom elől haszon-
talanul menekült a bor és a csók özönébe, mondják,
hogy Lóthként szerette egyik leányát, Berry hercegnőt.
A chimerikus gyönyörhajsza ilyen örvénybe sodorta
Erős Ágostot is. Utolsó szeretőjéről, Orselska grófnéről
azt mondják, hogy leánya volt, a csaposleány Renard
Henriettétől.

Junius.

Berzsényiéknél karácsony előtt.

(Elza szobája. — Elza íróasztalkája előtt ül és levelet ír.)

ELZA (egyedül): »... Nem, Miklós, te nem értesz engem!! Az, hogy szabadon találkozhatunk, nemcsak hogy nem elégít ki, hanem boszant, kétségbeejt!!! Mikor itt ülsz mellettem, egy tulságosan fűtött szalonban, s a többiek, illedelmesen elhúzódva mellőlünk (minél messzebbre, a lehető legmesszebbre), jóakaró tekinteteket vetnek felénk — — — s azt lesik, hogy alattomban megfogtad-e a kezemet, mialatt te az Azor kutya hőstetteit sugdosod el nekem s hosszasan, édesdeden ábrándozunk el Muczi paripádról — — — akkor, kedves Miklósom, igaz, hogy jól érzem magam, boldog vagyok; de — hogy is mondjam? — tulságosan is jól érzem magam, tulságosan is boldog vagyok!! — — — Ilyenkor azt képzelem, mintha már a férjem volnál, s ez untat — — — Végre is nem szeretném elveszíteni a menyasszony-ságom szép napjait, pedig ilyenkor úgy tetszik nekem, mintha te is, ők is mind nagyon sietnének... Édes Istenem, együtt kuksolni, arra még ráérünk, majd ha öregek leszünk!... Órákon át suttogni, s nem mondhatni egyebet, mint hogy a Bianca Bianchi nagyszerű s hogy a Zsazsa megint jól domborított!... Örökösen ügyelni, hogy a mama ellenőrteltekintete észre ne vegye egy-egy bizalmasabb pillantásunkat!... Nem, Miklós, Pekár Gyula nem ezt ígérte nekem! Igenis, én rendez-vous-zni akarok veled, kilovagolni Békás-Megyerre, vagy nem tudom hová! Mily édes volna felöltözni munkásleánynak és közvitéznek, aztán elmenni a Barokaldi-cirkuszba, ha ugyan van még Barokaldi-cirkusz, de egyedül lenni és flangálni egy kicsit, mi?... És levelezni akarok veled, titkon, naponkint négyszer-ötször!... nem bántó, kétségbeejtő, rettenetes gondolat-e, hogy nemsokára férjhez megyek, nemsokára öreg asszony leszek, s még soha, egyetlen egyszer se kellett megvesztegetnem, egyetlen egyszer se lehetett megvesztegetnem a szobalányunkat!!! — — —«

EGY HANG (kivül): Szabad?

ELZA: Te vagy az, papa?

A HANG (kivül): Igen. Bejöhetek?

ELZA: Már hogyan jöhetnél be! (Elteszi a levelet buvard-jába s feláll.)

BERZSENYI (bejön s körülnéz): Valamit elrejtettél, hehehe. (Nevet.)

ELZA: Én, papa?!...

BERZSENYI: Tudom, tudom. Ismerem már én ezt. Ebben az időtájtban az ember nem léphet be a höl-

gyek szobáiba a nélkül, hogy valamit el ne dugná-
nak előle.

ELZA: S te mint illedelmes családfő, már előre ko-
pogtatsz, hogy az ügyetlenebb hölgyeknek idejük legyen
elrejtetni a készülő meglepetést.

BERZSENYI: Hja, hozzá vagyok szokva! Több mint
husz esztendeje, hogy karácsony táján kedves mamád
mindig dugdos előlem valamit.

ELZA: S a vége rendesen egy pár himzett papucs,
vagy más efféle.

BERZSENYI: Igen, ez a papucs, míg élek, épp úgy kijár en-
kem minden esztendőben, mint a koszoru, majd ha meghalok.

ELZA: Fúj, papa, milyen csunyákat beszélsz!

BERZSENYI (elmerengve): Csak egyetlen egyszer nem
kaptam meg a köteles papucsot. S az eredeti a dologban
az, hogy épp akkor, mikor kedves mamád már szeptember-
ben elkezdte dugdosni a meglepetést. »No, végre nem pa-
pucsot kapok, hanem más valamit!« — nevettem ma-
gamban. De megjártam, mert nem kaptam semmit, se
papucsot, se mást. Kedves mamád valami nagyon bo-
nyolódott kézimunkába fogott bele, s nem készült el vele
karácsonyra. Ti persze erre nem emlékeztek, mert akkor
még nagyon kicsinyek voltatok.

ELZA (miután pár pillanatig elgondolkozott, egy kis meg-
indulással): Kedves, jó papa, mennyit s milyen régóta fára-
dozol értünk, csak azért, hogy néha egy-egy papucsot
csináljunk neked, vagy még azt se!

BERZSENYI: Meg vagyok jutalmazva, mert, mondd
nekem, volt olyan okos Ledochowski kardinális, mint az
én Elza leányom?! (Könnyet töröl le a szeméből.) De legyünk
férfiak, és gondolkozzál egy kicsit, mert le akarom tár-
gyalni veled ezt a karácsony-ügyet.

ELZA: Mi van azon tárgyalni való?

BERZSENYI: Amilyen okos vagy, nem fogsz csodál-
kozni rajta, ha megvallom neked, hogy ez az egész kará-
csnyi ügy engem untat. Mindenesetre szívesen folyósítom
hivatalnokaim számára a kérdéses összegeket, és az én
szolgaszemélyzetemnek is; miattam a szegények részére,
sőt a legszennyesebb szegények részére se tagadom meg
a hozzájárulást csekélyebb összegekkel; annál kevésbbé
sajnálom tehát a legmesszebb menő áldozatot az én csa-
ládomtól. De hogy egy családtyának még a saját fejét
is törnie kellessen ilyenkor, miképpen intézze el leghelye-
sebben ezt a kellemetlen ügyet, te, mint okos leány, szin-
tén boszontónak fogod találni. Vedd például kedves ma-
mádat. Mit csináljak vele? Akarod, hogy megint bouton-
kat vegyek neki? Ez unalmas.

ELZA: A mama nagyon igénytelen, s ha a karácsony-
fán ő is talál valami apróságot...

BERZSENYI: A karácsonyfát egész rendesen fel fogom
butorozni, de csak nem kívánod tőlem, hogy kedves ma-
mádnak a karácsonyi ajándékán kezdjek el takarékos-
kodni? De ő igen különös asszony. Mit akarsz? Kimegyek
az iparművészeti kiállításba, körülnézek, eltűnődöm, és
nem veszek semmit. Az emberek körülöttem sipitoznak a
szájtátástól: »Milyen szép! Mennyi szép dolog!« És
látok íróasztalt, amin nem lehet írni, szekrényt, amibe
semmit se lehet tenni, butort, amire nem lehet leülni. Hát

kedves barátom, én tudom, hogy ez Louis Quinze, szecsesszió és minden egyéb, de ha én ilyet veszek, akkor úgy tűnöm fel magamnak, mint aki leráz a nyakáról egy öreg asszonyt. Legjobban szeretnék megvenni neki egy iparművészt tulajdon használatra, aki csak az én házat szolgálja ki, ugyanis a legolcsóbb, amit meglehet venni, maga az ember. És hová tegyem ezt a szegény Blankát? Megvennék neki egy egész szerkesztőséget, a szerkesztőtől le, egészen a portáig, hogy minden verset kiadhasson, amit csak akar, de hátha inkább egy színházat kíván? Ez a két nő nagy bizonytalanságban hagy engem.

ELZA: Tudod mit, papa? Holnap kísértálsz velem, s én majd intézkedem, te csak fizetsz. Ki fogom találni, hogy mivel szerzed nekik a legnagyobb örömet.

BERZSENYI: Látod, erre akartalak kérni. És most már fölülük nyugton alszom. De te? Nem tudom, megleszel-e elégedve azzal, amit te neked szántam. Nem beszélek róla, hadd maradjon meglepetés. Azaz mégis. Meg kell mondanod, ha nem tetszik, mert már megvan. Nézd, a te krisztkindlid itt van ebben a levélben.

ELZA: Mi van ebben a levélben?

BERZSENYI: Egy ló van benne.

ELZA: Jaj, papa, igazán? Lovam lesz, versenylovam?

BERZSENYI: És minő lovad! Álom-herczegnő. Nevezve a jövő évi Oaks-ra.

ELZA (nyakába ugrik apjának): Álomhercegnő! A század kanczája!

BERZSENYI: Gyermekem, ha nem akarsz elszomorítani, ne használj előttem ilyen sikamlós, hogy ne mondjam pajos kifejezéseket. Mondd, hogy: a század lova, ez elég.

ELZA: És a saját színeimben fogok futtatni?

BERZSENYI: A saját színeidben és a saját álneved alatt.

ELZA: Ó, papa, ki nem mondhatom, milyen örömet szerezteél nekem,

BERZSENYI: Igazán?

ELZA: S ha még megvennéd Baká-t is, hogy szegény Álomhercegnő ne unatkozzék egyedül...

BERZSENYI (nevetve): Ejnye, te kis követelő! De nem bánom, megkapod, ha kiségetes ebből a kellemetlen karácsonyi ügyből.

ELZA (megcirógatva atyját): És Miklós? Ugy-e, a szegény Miklós is talál valamit a karácsonyfán?

BERZSENYI: Ha már a szegény Miklósnak karácsony este itt kell lennie! De csitt, anyádnak a lépéseit halom!... Valahogy el ne áruld magadat előtte! Tudod, ő már abban a korban van, mikor az ember újra azt hiszi, hogy a Jézuska hozza az ajándékokat!

Ygrec.

Az aggkor nem azért szomorú, mintha benne örömeink szűnénének meg, hanem azért, mert reményeink fogytak el.

Jean Paul.

*

Az élet hosszú a szerencsétlennek, rövid a boldognak, játékszin az okosnak, álom a szerelmesnek, mámor a könnyelműnek, pusztaság a szegénynek, örömház a gazdagnak.

Kisfaludy Károly.

Kastanka.

Irta: CSEHOV ANTAL.

(Folytatás.)

Csodálatos dolgok.

Rövid időre rá ismét belépett az idegen s egy nagyon furcsa dolgot hozott magával; olyanforma volt, mint egy akasztófa. Az akasztófa vízszintes gerendáján egy csengettyű lógott s egy pisztoly volt megerősítve, melyekről zsinórok lógtak alá. Az idegen fölállította az akasztófát a szoba közepén, sokáig elbábrált a zsinórokkal, aztán ránézett a gúnárra s így szólt:

— Ivanov ur, szabad kérem!

A gúnár odajött s várakozásteljes pózba helyezkedett.

— Nos, kezdjük az elején. Tessék mindenekelőtt meghajolni s az egyik lábát hátravetni! Nos, hamar!

Ivanov ur kinyújtotta a nyakát, jobbra-balra bólintgatott s hátravetette a lábát.

— Bravo, jól van... Most tessék egy kicsit meghalni!

A gúnár a hátára feküdt s égne meresztette lábait. Minekutána az idegen néhány hasonló, jelentéktelen dolgot elpróbált, megfogta a gúnár fejét, arcához szoritotta s mialatt szörnyen megrémült pofát vágott, felkiáltott:

— Segítség, segítség, tűz van!

Ivanov ur hamar az akasztófához iparkodott, csőrével meghuzta az egyik zsinórt s harangozni kezdett. Az idegen, úgy látszik, nagyon meg volt elégedve, mert megsimogatta a gúnár nyakát s így szólt hozzá:

— Derekasán csinálta, Ivanov ur. Most pedig képzelje el, hogy ön ékszerész s arannyal és gyémántokkal kereskedik. Képzelje el továbbá, hogy belépve üzletébe, ott tolvajokat talál. Mit tenne ebben az esetben?

Erre a gúnár csőrével megfogta a másik zsinórt, meghuzta, mire fülsiketítő lövés hallatszott. Kastankának nagyon tetszett a harangozás, a lövés pedig annyira elragadta, hogy az akasztófa körül szaladgált és hangosan ugatott.

— Tánti, eredj a helyedre és fogd be a szádat — mondá az idegen.

De Ivanov ur munkája a lövöldözéssel még nem ért véget. Az idegen még vagy egy óra hosszat egy zsinornál fogva körbe hajszolta a gúnárt, miközben ez akadályokat, karikákat ugrott át, a farkára leült s a lábaival kapálódzott.

Kastanka le nem vette a szemét a gúnárról, lelken-dezve csaholt s folyton a gúnár nyomában futkározott. Miután a tanítvány és a tanító egyaránt elfáradt, az idegen megtörölte az izzadságtól nedves homlokát s kiszólt az ajtón:

— Mari, hídd ide Kocza nagysámat!

Nemsokára rőfögés hallatszott. Kastanka morogni kezdett, védelmi állásba helyezkedett, de minden eshetőségre gondolva, közelebb huzódott az idegenhez. Az ajtó kinyílt, egy vén asszony kandikált be, néhány szót szolt s aztán beeresztett egy csuf, fekete koczá. Kastanka morgását figyelemre se méltatva, a disznó szimatolva feltartotta orrát s vigan tovább rőfögött. Szemlátomást örült annak, hogy gazdáját, továbbá a kandurt és Ivanov urat viszontlátja. Amint a kandurhoz közeledett s orrával a hasát döfögette s aztán a gúnárral beszédbe elegyedett, hangján és piczi farkának élénk mozgékony-ságán meglátszott, hogy jólelkű, derék állat Kastanka

mindezt helyesen fogta fel s hogy t. i. teljesen haszontalan dolog volna ilyen egyéniségre morogni és ezt megugatni.

Az ur félretolta az akasztófát s így szólt:

— Theodor, szabad kérnem!

A kandur felemelkedett, álmosan nyújtózkodott s ellenkezve közeledett a kocza felé, mintha ezzel valami nagy szívesseget tenne.

— Nos, kezdjük az »egyiptomi pirámissal« — vélekedett a gazda.

Hosszadalmasan magyarázgatta a dolgot, végtére parancsoló hangon mondá: »Egy ... kettő ... három!« Erre a szóra »három« Ivanov ur a szárnyával csapkodott s felugrott a kocza hátára ... Amikor nyakával és szárnyával hosszasan balanszírozva, végül megtalálta a disznó hátán a biztos állást, Theodor lassan és álmosan, tüntető hanyagsággal s olyan ábrázattal, mintha megvétné a mesterségét, lassan felmászott a disznó hátára, azután époly kelletlenül a gunárra s végül a hátsó lábaira állt. Ez volt az, amit az idegen »egyiptomi pirámis«-nak nevezett. Kastankának nagyon tetszett ez a dolog. De egyszerre csak ásítani kezd a kandur, elveszti az egyensúlyt s leesik a gunárról. Ivanov ur szintén megbillen és szintén leesik. Az idegen ordítani kezd, hadonászik s újra magyarázza a dolgot. Egy órai küzködés után a fáradhatatlan ur megtanítja a gunárt arra, hogyan nyargaljon a kanduron, a kandurt pedig megtanítja a szivarozásra s több effélére.

Az oktatás azzal végződött, hogy az idegen letörölte homlokáról az izzadságot és kiment; Theodor megvetőleg prüszkölt, a párnára feküdt s lehunyta szemét, Ivanov ur elment a teknőhöz, a koczáat pedig ismét visszavitték. Ennyi új benyomás közepette szinte észrevétlenül mult el a nap. Estére már ott volt Kastanka vánkosa a pizkos tapétás szobában s az éjt Ivanov ur s a kandur társaságában töltötte.

Micsoda zseni!

Eltelt egy hónap ...

Kastanka már hozzászokott ahhoz, hogy pompás ebédeket kapjon s hogy tántinak hívják. Az idegent s a két új pajtást is megszokta már. Élete minden különösebb émoáció nélkül telt el ...

Minden nap egyformán kezdődött. Rendesen Ivanov ur volt az első, aki fölébredt s azonnal odajött Kastankához, vagy a kandurhoz, kinyújtotta a nyakát s hevesen és meggyőzően, de még mindig kevés értelemmel beszélt. Olykor felemelte a fejét s hosszú mohológokba keveredett. Kastanka eleinte azt hitte, hogy azért fecseg annyit, mert kiválóan eszes, de rövid idő multán kiábrándult, s a gunár minden respektusát elvesztette, aminek következménye aztán az volt, hogy amikor Ivanov ur belefogott a végtelen dikciókba, Kastanka már nem csóvál többé a farkával. Ellenkezőleg: úgy bánt vele, mint egy kényelmetlen, üresfejű fecsegővel, aki mindenkinek terhére esik. Szóval nem restelte magát, hanem a fecsegésre derekas morgással felelt.

Theodor ellenben másfajta ur volt. Ha felébredt, egy árva kukkot se hallatott, nem mozdult meg, sőt még a szemét se nyitotta ki. Ugy látszik, jobb szerette volna, ha egyáltalában nem ébredne fel, mert az élet nyilvánvalóképpen nem volt valami kíváncsatos előtte. Semmi se érdekelte, minden terhére volt, megvetett mindent, sőt még akkor is megvetőleg prüszkölt, ha az izletes ebédet fogyasztotta.

Kastankának szokása volt, hogy ébredése után bebarangolja a lakást s minden sarokba bekukucskáljon. Ez a jog csak őt illette meg és a kandurt, mert Ivanov urnak nem volt szabad átlépnie a pizkos tapétájú szoba küszöbét. Kocza nagysám pedig lenn tartózkodott az istállóban s csak a leczkékre jelent meg.

A gazda nagyon későn ébredt s mihelyt megitta a teáját, azonnal hozzáfogott a tanításhoz. Minden áldott nap megjelent a szobában az akasztófa, a korbács, a karikák s minden nap majdnem ugyanazt cselekedték. A tanítás három-négy óráig tartott olyannyira, hogy Theodor a kimerüléstől szinte szédült, a gunár lihegett, a gazda pedig kivörösödött s annyira izzadt, hogy nem győzte törölni a homlokát.

Az oktatás s az ebéd felette érdekessé tették a napot, ellenben az esték nagyon unalmasak voltak. Este a gazda rendszerint kocsin ment el hazulról s magával vitte a kandurt s a gunárt is. Kastankát otthon hagyták s ő ilyenkor unatkozva nyújtózkodott végig a párnán ... Amint a sötétség elborította a szobát, észrevétlenül és lassan elfogta a szomorúság. Nem volt kedve az ugatáshoz, az evéshez s a szobában való csavargáshoz. Képzletében olykor megjelent két határozatlan alak, félig emberi, félig állati formájúak, de kedves és rokonszenves, noha bizonytalan arcokkal. Megjelenésükkor Kastanka elkezdett csóválni a farkával s úgy rémlett neki, mintha ezeket már valamikor és valahol ismerte és szerette volna. Ha pedig elaludt, álmában mindig megérezte az enyv, a forgácsok és a lak szagát, mely ezekből az alakokból kiáradt.

Amikor már teljesen hozzászokott az új élethez s a görhes, csontos utcái kuvaszból fényesszörű, jól táplált ebbé változott, a tanítás előtt a gazda egy alkalommal megsimogatta s így szólt hozzá:

— No tánti, ideje, hogy dologhoz lássunk ... Művészt akarok belőled faragni ... Akarod, hogy művészsze tegyelek?

S hozzáfogott a kutya oktatásához. Az első órákban Kastanka megtanult »ülni« s a hátsó lábain járni. A második órában már a hátsó lábával ugrani kellett s egy darab czukor után kapkodni, amit a gazda magasan a feje fölött tartott. A következő órákban már tánczolt, kötél szaladt, a muzsika szerint üvöltött, harangozott s elsütötte a pisztolyt. Egy hónap elmultával már kiváló sikerrel helyettesítette Theodort az »egyiptomi pirámissal«. Kastanka nagyon szívesen tanult s örült, hogy a művészetben halad. Nagy örömet okozott neki, ha kilógó nyelvvél a kötél szaladhatott, karikákon átugorhatott vagy Theodor hátán nyargalhatott. Minden sikerült piéce után lelkendezve ugatott. A tanító elbámult a gyors haladáson, kezeit dörzsölte s lelkesedve kiáltott fel:

— Valóságos zseni és micsoda zseni! Nagy sikereid lesznek még az életben.

Kastanka annyira hozzászokott a zseni szóhoz, hogy valahányszor ura szájából hallotta, mindig visszafordult abban a hiszemben, hogy őt hívja.

Nyugtalan éj.

Kastanka álmódott: a házmester hajszolta a seprűvel. Félelmében aztán fölébredt.

A szobácska sötét volt s kiállhatatlanul meleg. A férgek se hagytak neki nyugtot. Kastanka azelőtt sose félt a sötétségtől, de most, maga se tudta hogy miért, olyan szorongó érzés vett rajta erőt, hogy ugatni akart. A mellette levő szobában az ur sóhajtott, valamivel később hallotta, hogy odalenn az istállóban a disznó rőfög, aztán megint csendes lett minden. Ha valaki az evésre gondol, megkönnyebbül a szíve s ez okból Kastanka is visszagondolt arra, hogy ma délből elloptott Theodortól egy csirkeczombot s ezt a szalonban, a szekrény és a fal közé, a pókhálóba és porba eldugta. Nem ártana odanézni s meggyőződni arról, vajjon ott van-e még, vagy talán már elvitte valaki. Hiszen nem lehetetlen, hogy a gazda megtalálta és megette. De reggel előtt nem szabad elhagyni a szobát — ilyen itt a házsabály. Kastanka

behunyta szemeit, hogy hamarabb álomba merüljön, mert már tapasztalásból tudta, hogy minél korábban alszik el az ember, annál korábban köszönt be a hajnal. De egyszerre csak mellette valami különös sikitás hallatszik, melyre összerezzen s fel akar ugrani. A kiáltás Ivanov urtól eredt, de nem volt a rendes fecsegő, meggyőző kiabálás, hanem vad, átható, kellemetlen láрма, mint a kenetlen ajtó nyikorgása. A sötétségben Kastanka nem látta a gunárt, nem is értette a kiáltás okát, így még jobban megrémült s morogni kezdett:

— Rrrr ...

Ismét csönd lett, körülbelül annyi ideig, míg egy jókora csontot le lehet rágni; a kiáltás nem ismétlődött. Kastanka lassanként megnyugodott s ismét elaludt. Két nagy, fekete kutyáról álmodott; mohón zabáltak egy óriási, konyhahulladékokkal teli teknyőből, melyből fehér pára és kellemetlen szag áradt. Helylyel-közzel Kastanka felé fordultak, fogaikat vicsorgatták s azt morogták: — Ebből nem adunk! De a házból kijött egy bundás paraszt s ostorral elzavarta a két ebet. Kastanka a teknyőhöz sompolygott s zabálni kezdett. De alig fordult be a paraszt a kapun, a fekete kutyák ismét előrohantak, rávetették magukat Kastankára — s ismét felhangzott a sikoltás.

— K-he! K-he-he! — hangzott Ivanov felől.

Kastanka felébredt, felugrott s annélkül, hogy vánkossá elhagyta volna, üvölteni kezdett. Ugy rémlett neki, mintha nem Ivanov kiáltana, hanem valami más, valami szokatlan, ismeretlen. És csodálatosképpen odalenn a disznó is rőfögött.

Nemsokára rá papucsok csoszogása hallatszott: a szobába belépett a gazda, hálókabátban s gyertyával kezében. A reszkető fény végiglibegett a piszkos tapétákon, a szoba menyezeten s elűzte a sötétséget. Kastanka látta, hogy a szobában nincs semmi idegen alak. Ivanov a padlón ült, de nem aludt. Szárnyai szét voltak terpesztve, csőre nyitva s általában úgy nézett ki, mintha nagyon fáradt volna s inni akarna. Az öreg Theodor szintén nem aludt. Az a sikoltás őt is felébresztette.

— Ivanov ur, mi baja van? — kérde a gazda. — Miért kiabál? Talán csak nem beteg?

A gunár hallgatott. Az ur megtapogatta az állat nyakát, megsimogatta a hátát s így szólt:

— Maga nagyon különös ma. Nem alszik s más embernek se hagy nyugtot.

Mikor az ur kiment s magával vitte a gyertyát, megint sötét lett. A gunár csendes maradt, de Kastanka megint azt érezte, hogy valami idegen ember van a szobában. Leginkább az bosszantotta, hogy azt az idegent nem lehet megharapni, mert láthatatlan és semmiféle alakot nem ölt. Kastankában felébredt az a bizonytalan érzés, hogy még ma éjjel valami nagyon rossz dolog fog bekövetkezni. Theodor is nyugtalan volt. Kastanka hallotta, amint a vánkoston izgett-mozgott, a fejét rázta és ásitott.

(Vége következik.)

Hallgatás ...

Ugy érzem, hogy a szívem megszakad.

*— Szólni szeretnék — hangom elakad
S az égő, forró titkot tovább rejtem.*

Lappangó lúz fullasztja el a torkom

*A láz győlör — de nem szabad zokognom.
S az áruló szót soha ki nem ejtem.*

*— A láthatatlan töviskoronával,
Bolygok utamnak perzselő porában,
Mig este lesz ... és talán elfelejtem.*

Lys-Noir.

SAISON.

Iparművészeti kiállítás.

— decz. 21.

Hamutartók, övcsattok, poharak, pohárszékek, sőt egészen haszontalan cserepek is, amikben még ételt sem lehet tartani: aki tíz év előtt azt mondta volna, hogy ilyesminek is akad majd nálunk közönsége, idealistának kiállították volna ki, mint Irányi Dánielt. Pedig ez az a sértés, ami után minálunk még a pisztolypárbaj sem elegendő, hanem, ha háromszor való golyóváltás után senki el nem esik, a felek kardra mennek, végső kimerülésig. S ime, az Iparművészeti Múzeum üllői-uti palotájában — melyet Lechner mester ma már bizonyára szebben építene meg, ha nem éppen ezen kellett volna kipróbálnia az ő saját külön magyar stílusát — az Üllői-uton estéről-estére érdeklődő, sőt vásárló sűrű közönsége van egy effajta kiállításnak, nemkülömben, mint a két esztendő előttinek. A műiparnak divatja kél nálunk — s ez nemcsak a közönségen látszik, de a kiállításon is. Egy csomó dilettáns munka terpeszkedik vagy szegénykedik a nagy kupola alatt, mind azt mondván: teringettét, a művészet nem monopólium, jogunk van hozzá mindannyiunknak. Általában: a *sutor ultra crepidam* típusa a modern iparművészetnek. Mióta, mint a Madách falansztériumában, a külföldön minden Michel Angelo széklábat farag, azóta nem is asztalos, hanem anyakönyvvezetőkkel tervelteti az asztalait s valóságos belső titkos tanácsosokkal a hálószobáit. Távol áll tőlem minden gunyolódás, sőt, külföldi sikereken okulva, komoly és tartalmas renaissanceot várok attól a fölbuzdulástól, melylyel a művészek hatalmukba kerítik az ipart, vagy az építész éppugy meg mer tervelni egy egész siremléket, mint a szobrász egy egész szobrot, alapzatostul. Éppen most dicsérik a bécsi új Goethe-szobor mesterének, Weyrnek, azt a bátorságát, melylyel a maga építésze mert lenni. A művészetek, a mesterségek s a tehetségek közt természettől fogva nincs olyan éles határvonal s oly magas elválasztó bástya, mint amilyeneket a munkamegosztás gazdasági esetlege vont közzéjük. Csakhogy, aki tullép a határokon, tudja is, hova lép, s ismerje az új talaj természetét, ha meg akarja rajt vetni a lábát. Éppen a modern művésznak, aki számára nagy titok, hogy a külső formát első sorban a szerkezet szabja meg, a szerkezetet pedig az anyag természete: első sorban jó és értő mesterembernek kell lennie abban a szakmában, melynek számára új formákat akar teremteni. A szép vonal nagyon szép dolog, de menten elveszíti szépségét és játékká válik, ha fa kigyószik benne oly módon, amilyenre, természet szerint, csak a vas vagy a réz képes. S általában a kigyóvonal és mindig csak kigyóvonal — ez csakhamar éppoly unalmas lesz, mint a rococoban. Kiáltsanak bár ki bennünket eretnekeknek: előttünk egy jól kifejlett Louis seize-stílus, mely az ő, elvégre szintén egy-két egyéniség kieszeléséből fakadt, szép formáit egyenesen és őszintén ráparancsolja az utánzóra, sokkalta kedvesebb, mint az a fajta forradalom, melyben a helyiérdekű

geniek titokban és leplezetten csenegetik el a Van de Velde vagy a Gaillard vagy az Olbrich vonalait és minden egyebet: ime, álmatlan éjczakáim eredménye. S még egyet, ami már különben a honi *honi ipar* fejezetébe vág. A közönséges iparban nemcsak a hazai dolognak idegen etikettel való ellátása esik az illetlen verseny bélyege alá, hanem az idegennek honi iparul való páválkodása. Mostanról nincsenek adataink, de öt év előtről, a millenniumi kiállításról, a magyar ipar nem egy diadalára emlékszünk, ami bécsi iparosok és munkások diadala volt. Ha ez a mostani nagyon szép kiállítás valóban csupa magyar munka, büszke örömmel emeljünk kalapot a magyar ipar előtt, mely öt év alatt ekkorát tudott haladni.

Mert ez a kiállítás nagyon szép, s egyes dolgokban gőgösek lehetünk, annyira eredeti. Ha nem is formákban, melyek közt kevés kivétellel alig van eredeti kieszelés, de technika dolgában sokban vezetünk, sokban pedig elérjük a régi nagy iparokat is. Nincs annyi jelző, amennyi kevés ne volna a Zsolnay kerámiájára, nevezetesen arra az új eosin-technikára, melynek mélytűző szívarványos zománcza elragadóan szeszélyes, titokzatos és művészi. Pedig van benne rendszer, sőt finom művészet van benne, a látszólag véletlen színfoltok mint követik nyomon s mint színezik vagy árnyékolják a cserépforma vonalait, területeit és alakjait, melyeknek mintázása különben szintén elsőrendű. Kár, hogy a mestereik neve nincs kiírva, minthogy a kiállításnak általában baja a tulságos szerénység s a katalógusnak s részletesebb utmutatásnak majdnem teljes híja. Az eosin különben ördögösen sokoldalú, annyira, hogy egy-két oldala e kiállításon nem is látszik. Előttünk például különösen kedvesek a sárga vagy sötét meggy szín, kissé márványozott cserepek, melyeknek szerencsés magyar korsóformája Lechnertől való, a gyöngyház asopalizálásukkal macskamódra behizelgik magukat a gazdájuk kegyébe. Szépek a Telcs Ede reliefjei is, melyeket Zsolnay halvány világos eosinban sokszoroz, s a Márkus Géza szervesen hozzásimuló kereteiben gondolom a Könyves Kálmán társaság veszteget potom áron. A férfiszobában a Horti szép cserépkandallója is Zsolnaytól való.

A zománcz különben is erős oldalunk. A Hibján szép csattjain és lánczain, a Huber craquelürösen zománczolt csinos ércztányérkáin kívül a Rappaport ércz-zománczának van legtöbb bámulója. E fiatal orosz-zsidó munkás-ember dicsősége a Hock János éles szemét dicséri, ő fedezte fel az ismeretlen embernek különben ma is még titkos művészetét, ő szerzett számára a magyar államtól szubvencziót, melynek fejében Rappaport az ő megkapóan szép dolgait csakis itthon csinálhatja s magyar zománcz néven hozza forgalomba. Ez szép és lojális üzlet, s annál inkább hamisság nélkül való, mert e zománcz valaha csakugyan magyar zománcz volt, a Mátyás udvarából került keletre s Rappaport onnan hozta magával. De most, mondom, az ő titka; csak segéd munkásai vannak, a javamunkát a nővérel együtt maga végzi. Megrendelésekkel különben három esztendőre el van látva és nagy ur. A zománcza hasonlít a Tiffany-üveghez is, a Zsolnay eosinjához is, de mégis más. Az alapja olyasféle, mint a futtatott aczél szívarványa. A formái is finomak és ele-

gánsak. S hogy Tiffany került szóba: ott még nem vagyunk, de például a reliefes franczia Gallé-üveghez közel járnak a zay-ugróci üveggyár, s a Waltherr s a Roth üveg-festményei, mély és teli színeikkel s átmeneteikkel: modernnek és művésziek. Az üvegmozaik már kevésbé kedves előttünk, nagyon is merev. Bőrmunkában meglepő szépek a Fischhof paraventja, tárczái és kötése; a főszépségük abban áll, hogy a művészi érzékű iparos hiven tudja követni a nem mindennapi és erősen magyar tehetségű termelőnek: Nagy Zsigmondnak rajzait. Ime, ez magyaros munka; amit a Nagy Lázár ur szerencsétlen, magyar parasztmintákból összerótt és mégis sváb benyomású játékszobájáról nem lehet elmondani. Ékszeres dolgában gyengén állanánk, ha nem tudnánk többet produkálni, mint amennyit e kiállítás mutat. De tudunk. A Beck elegáns rézmunkái s a la Chaplain plaquettejei jó párisi iskolára vallanak, a Szandrik kina-ezüst asztalszerszámai pedig formára és munkára elérik, arra pedig lefőzik a minálunk eddig monopóliumos berndorfi Kruppot. A dilettáns szövő, fonó és szövöfűző kísérletek közül szépen válnak ki a Mirkovszkiné bársonyfestései.

S most külön egy-két szót két művész-emberről, ki a műipart szolgálja. Az egyik építész és most kezd: Márkus Géza. Lobogó temperamentum, erős formaérzék: ennek ismerjük épületterveiről, melyeket mindig agyonmagasztalnak, de az építést mindig a művészet ügynökeire bizzák. Most apróságokon kezd, nyilván lelkiismeretességéből — tanulni akar, aminthogy sok nagy talentumai közt megvan a legritkább is: a tanulni tudás. A képkeretei: a mily szépek, oly diszkréték; halványan páczolt fájával szinte egybeolvad a gyengéd érczveret s fa és ércz oly természetesen folyja körül a képet vagy reliefet, mintha valaki a kezében prezentálná. Ugyanilyen diszkréték és kellemesen dekoratívak a könyvtáblái is, melyekre, aki egyszer látta a keze munkáját, csakugy ráismer, mint általában minden munkájára. Nekünk ugyan különvéleményünk van — nemcsak Márkus Gézával, de az egész szecsesszióval és modernséggel szemben a betűk stílázálása dolgában. Azt tartjuk: a betűnél fődolog az olvashatóság — csakugy, mint széknél az, hogy jól lehessen benne ülni. A betűnek s az írásnak nem szabad nagyon eltérnie a konvencziótól, s nem szabad ugrandozással megszakítani az olvasás folyamatosságát. Vagyis: ne az írás alkalmazkodjék az ornamentikához, hanem az ornamentika az íráshoz, és ahol a diszítésben írás fordul elő, az olvashatóság szükségai alakítsák a diszítés formáját. Jó volna különben tudni, hogy a keleti művészet, mely, ismeretes, nagyon kedveli az írással való diszítést, mennyit ad az olvashatóságra. A kötések azonban, mondom, elegánsak és egyéniek, éppugy, mint a Márkus szőnyegterve. Várjuk a butorait, amelyek bizonyára nem maradnak el. Horti Pál, a tájképfestő, már jóval messzebb tart; ezen a kiállításon hat szobát butorozott be, s a padló szögétől a lámpa ernyőjéig mindennek a terve ő tőle való. A butorai mindig formásak és többnyire czélszerűek, Vannak szerencsés konstruáló ötletei, melyeket a mesterember minden nagyobb nehézség nélkül követhet. A karosszékeiben élvezet ülni s az íróasztala inspirál. S mégis

ugy érezzük: első sorban dekoratív tehetség. Butorai közül legkedvesebb előttünk a két év előtti könyvesszekrénye, melynek ajtaját gazdag rézveret dekorálta; most is főképp kandallókban s képkeretekben tűnik ki — a szőnyegek még nem készültek el — s egész művészi erejével falikárpitjaiban s ablakaiban hat, hol a konstrukció nem szabja meg oly szigorúan a formát. Egyéni és tehetségbeli értékén kívül a megkezdő s az uttörő érdeme is megilleti ezt a lelkes, munkabíró és férfiasan szerény művészembert, kiről különben is nálunknál is több magasztalással beszélnek az asztalosok — ami nagy dolog; mert asztalosunk csakugyan néhány kitűnő van: Thék, Lingel, Mahunka, König. Vert vas és réz-munka is akad jó, noha e kiállításon ugyancsak nem mutatkozik azon a fokon, ameddig már eljutottunk. Ami ismét egy adat arra, hogy némely szép dolgokban gazdagabbak vagyunk, mint magunk is tudnók.

I - s.

Krónika II.

Dal a szegényekről.

— Éneklék a gazdagok. —

— decz. 22.

Nincs jó foglalkozás e földön,
Nincs, ami pénzt hoz, csakis egy.
Az boldogul csak, ki ezt űzi
S ki nem ezt űzi, tönkremegy.
Csak egy pályának int vagyon még,
Nincs, csak egy uri állapot
És ez az egy: szegénynek lenni ...
Mért is vagyunk mi gazdagok!

Szegény embernek jó a dolga,
Lakbéradót ő nem fizet,
Ingyenbe kapja a szemet, fát,
A kenyeret, sőt a vizet,
Ingyen ápolja őt a doktor
S ha megnéz egy szindarabot
A páholyért nem ad valutát ...
Mért is vagyunk mi gazdagok!

Szegény embernek a ruhája,
Czipője pénzbe nem kerül,
Mi fölruházzuk, fölczipőzzük,
Fölkalapozzuk emberül.
Adunk neki meleg szobát és
Meleg levest, nagy adagot ...
És ő semmit sem ad minékünk,
Mért is vagyunk mi gazdagok!

Szegény ember nem tart cselédet,
Tandíjt fizetni nem szokott,
És pénzt nem ad ki soha rátok:
Bál, szoaré, zsur és kokott.
Szegény ember sosem tekint
A legutolsó divatot ...
Nekünk ezekbe kerül ez mind,
Mért is vagyunk mi gazdagok!

Nekünk a bankba kell sietnünk,
Az óra és váltónk lejár,
Oly ingatag a pénzpiacz ma,
Esik a részvény, pang a gyár.
Az üzlet oly rossz, zord a tőzsde
S aki csak csődöt mondhatott,
Bemondta úgy, hogy szinte kongott ...
Mért is vagyunk mi gazdagok!

Nincsen hitel, nincsen valuta,
Nincsen valuta, nincs hitel,
De nekünk mégis vagyonunkkal
— Minő csapás! — tüntetni kell.
És adni hozzá, hogy a mások
Nyomora szörnyen meghatott!
Hát nem utálatos a helyzet?
Mért is vagyunk mi gazdagok!

Szegény ember mily boldog ember!
Ez a sok gond nem fáj neki,
Ami kis pénzt megtakarított
Nyugodtan félreteheti.
Sőt nemsokára kölcsön ad majd
Nekünk s szed sulyos kamatot —
Mily gyönyörű szegénynek lenni,
Mért is vagyunk mi gazdagok!

Igen, az óra eljövend majd,
Sőt nemsokára — ennyi tény,
Mikor jómódu Budapesten
Más nem lesz csak a szegény,
S mert nálunk minden kerületben
A jótékonyság úgy ragyog —
Koldulni mi megyünk helyettük
Mi ugynevezett gazdagok!

Ineubus.

INNEN-ONNAN.

Ö **Perczel Béni.** Meghalt Perczel Béni, egyike a legszorgalmasabb, a leghosszabb és a legszimpatikusabb honatyáknak, akinek okvetetlenül bent kellett lennie a parlamentben, hogy a többiek is benn legyenek. Ő volt a határozatképtelenség villámháritója és míg Pichler Győző Magyarországra vigyázott éber szemmel, ő arra ügyelt, hogy a tisztelt Házban mindig legyenek százan. Az ő legsajátosabb tudománya volt, hogy öt perc alatt mindig tudott határozatképes többséget teremteni a többségnek. Mikor kimaradt a Házból, beteggé tette az aggodalom, hogy vannak-e bent állandóan százan és hogy ismét bekerült, nem tudott meggyógyulni. Mert közben nagy fordulat történt. Meglepetés az ellenzék részéről a kormányt többé nem fenyegeti, legfőlebb az országot. Ha a határozatképes szám összeolvasására kerül a sor, Polonyi az első, aki kijelenti, hogy a miniszterelnök ur ő excellenciájára legalább is százat számít, ha pedig megeshetnék, hogy a többség volna kétes, Bartha Miklós igen szívesen hajlandó vezérével egyetemben többséggé támogatni a többséget. Perczel Bényt feleslegessé tették Bartha Miklós és társai, nem volt itt többé dolga, hát elment örökre.

* * *

△ **Vakáció.** A karácsonyi vakáció mindenkor fokmérője a parlamenti hangulatnak. Az idén ilyen hangulat nincs. Se hangulat, se karakter, ahogy az országban is hol undorral, hol közömbösséggel gondolnak a politikára. Ván is mostanában politika? Van egy kormány, ezt tudja mindenki, de parlament

nincsen. Ezt az elnyűtt verklit akkor huzzák föl, amikor a kormánynak tetszik s ilyenkor eljátszik egy rozsdás nótát. Ellenben minden arcz nyájas, minden hát előre görbül s a nyájas alázatosság mögött hihetetlen megfélemlitetttség rejtőzködik. Nincs ma független ember, aki ne nézne óvatosan jobbra-balra, mielőtt valamit gondol. Nem hangzik itt határozott szó, mert jaj a szókimondónak. Még a polgárok is érzik a szelid képek és sima szónak ezt a rettenetes nyomását. Senki sem tudja, mikor lehet baja a kormánynyal, vagy a kerületi előjárósággal. Darányi most a kakas és kukorékol gőgösen a maga szemétdombján. Ekkora szolgáltság a Bach-rendszer alatt sem volt, mint mostanában. Mindenki bókol a főbálynáknak és hizeleg, még a Times is. Ez a kiváló angol lap rendesen normativust használ. Gladstone neki csak nagy államférfi, de mikor Széll Kálmánról ír, akkor már a legnagyobb államférfit emlegeti. Pedig ugye bár a Times messze áll a budavári palotától. De ugyan hogyan állhasson a sarkára a magyar sajtó, mely sokkal közelebb áll hozzá?

* * *

△ A Quarnero lovagja. Bármennyire vitatjuk is, hogy Fiume Magyarországhoz tartozik, mégis, mikor a magyar hazáját emlegeti, nem gondol Fiuméra. S mikor a hazáért halni kész, nem kész egyszersmind Fiuméért meghalni. S mikor a magyar szidja Fiumét, nem követ el vétket a haza ellen. Aki Kecskemétről, vagy Debreczenről úgy merne írni, ahogy mi irtunk annak idején Fiuméről, azt elevenen elégetnék a debreczeniek is, a kecskemétiak is, de meg a budapestiek is. Valami külön állása tehát mégis van Fiuménak, ha nem is a közjogban, de a közérzésben. De akad néhány ember, aki ismer Fiumét, rajong a Quarneroért és magyar hazája érzésébe egészen Debreczen mellé foglalta Fiumét. Az ilyen ember persze nem érti, hogy lehet erről a gyönyörű magyar városról oly ellenséges hangon szólni és éppugy fáj neki, mint fájna Debreczen vagy Kecskemét bántódása. Ezek az emberek aztán természetesen kollízióba jutnak a nagy tömegérzéssel, holott valóban nekik van igazuk, mert ítéletük nem előítélet és érzésük teljesebb. Lukács Gyula, a függetlenségi pártnak ez a szüszavú, de elég harsogó hangú szimpatikus politikusa is a Quarnero szerelmes lovagjai közé tartozik s nagy szerelmében megvádolta a magyar sajtót. Megvádolta, ahogy a jóbarátját szokta valaki megvádolni, a szeretet, a hozzátartozás érzetével. Persze, nem volt igazsága, mert a magyar sajtó magyar és Fiumével szemben a magyar állam őt védte. De valószínűleg Fiumében sem volt igazsága; mert oda úgy került, mint magyar és nem úgy mint quarnerói. Denique semmiképpen sincs igaza annak, aki nem egyoldalú s az ilyen hálátlan szerepre éppencsak az olyanok vállalkozhatnak, akik a máglyán is abban a tudatban melegednek, hogy mégis nekik van igazuk.

* * *

♂ Az ünnepelt. Ünnepeltnek lenni — a mások tapasztalásából mondhatom — nagyon dicsőséges, de nagyon kellemetlen állapot. Mindannyiunk lelkében él egy szemrehányás az iránt, aki miatt frakkot huzni kényszerültünk. Ha az ünnepen van úgynevezett »hangulat«, akkor az ünnepelt a világ legfelelősebb teremtese, mert a kutya se törődik vele, ha pedig »hangulat« nem sikerül, akkor jobb volna a Gellérthegyen bujkálnia, ott legalább óva volna a dühös pillantások és malicziózus megjegyzések elől, amelyekkel ünnepelő barátai az elrontott estéjük miatt érzett haragjukon könnyitenek. Még szerencséje, hogy ki nem dobják, mint a Pollatsek S. Tamás jubiláns könyvelőjét, a Herczeg Ferencz pompás vigjátékában, vagy, mint a hogy feltétlenül kidobnák a népkonyha kosztosait, ha a javukra rendezett jótékonycélu bálba bemerészkednének. Legbölcsebb tehát, ha az ünnepelt a helyzet magaslatára emelkedik és teljes tisztelettel távolmarad a tiszteletére rendezett

ünnepeltől és ez a bölcsesség duplán okos dolog, ha az ünnepelt szimpla tekintetes ur, míg az ünneplők élén a méltóságos főispán ur áll: mert — hogy Pázmándy Dénes alkotásaiból idézzek — »hiába no« a méltóságos főispán ur mégis csak a méltóságos főispán ur, a tekintetes ünnepelt pedig csak tekintetes ur, ha még olyan ünnepelt is. A t. cz. ünnepelő közönségnek az a fő, hogy a méltóságos főispán ur is ott lesz, a méltóságos főispán ur előtt pedig az a fő, hogy ő ott emelkedett szellemű szónoklatot fog tartani: az ünnepelt az bizony isten nagyon mellékes dolog, amit a legfényesebben az bizonyít, hogy Hód-Mezővásárhelyen a méltóságos főispán ur már emelkedett szellemű szónoklatának a vége felé járt, mikor észrevették, hogy a tekintetes ünnepelt nincs jelen, mert azt elfelejtették meghívni. Csodálom, hogy mégis csak észrevették, ami azt mutatja, hogy az ünnepelt ur peches ember lehet: de mert a főispán urat humánus és derék embernek ismerik, remélem, nem kapott ki se a szórakozott ünnepelt, se az a tapintatlan ur, aki a távollétét észrevette.

* * *

♂ Adósorsjáték. Akármennyit csufolódnak is rajta az élcznábobok és elmevirilisták, én a Kricsfalvy ur eszméjét, aki az adófizetést sorsjátékkal kívánja egybekötni, sorsjeggyel helyettesítvén az adóbefizetési nyugtát, igen okos, komoly és praktikus ideának tartom. Adót fizetni, ha még oly hazafias is, kellemetlen művelet, a dicsvágyat se hevti, mert míg egész régió szobor örökíti azok nevét és emlékét, akik vérükkel adóztak a honnak, egyetlen polgár se kapott még szobrot, akinek utolsó párnáját az egyenes adó oltárára helyezték. Egy szóval: adót fizetni kellemetlen: ellenben főnyereményt csinálni kellemes. Nagyon sokan vannak a hazában, akik adót fizetni nem szeretnek, de nem ismerik magyart, aki ridegen elzárkózónak egy főnyeremény elől, ha mindjárt csak egy melléknyeremény volna is. A Kricsfalvy ur ideája tehát megcselekszi azt, hogy kíváncsiságot teszi a kellemetlent és a végrehajtó helyett százezerpengős főnyereményt kínál honfitársainak. Vannak igen sokan a hazában, akiket a végrehajtóhoz egy hosszú és szoros vonatkozás elszakíthatatlanul erős köteléke fűz, de azért nem hiszem, hogy ezek is sokáig töprengenének a választáson. Mindenesetre faktum, hogy az adó befizetésének kötelessége megdöbbentően bizonyos, míg a nyereség fájdalom lényegesen bizonytalan: de azért én kétkem, hogy a lelkeknek kedvesebb még egy bizonytalan főnyeremény is, mint egy bizonyos végrehajtó.

* * *

♂ Hamilton. Ez a sokoldalú név a többek között felváltva posztót, felsőkabátot és őrnagyot is jelent. Ezen a héten az őrnagy vergődött aktualitásra. Hamilton Bruce ur, aki Viktória királyasszony piros frakkos huszárjait vezeti Délafrikában. Hamilton Bruce őrnagy a héten proklamált. Kurtán proklamált, mint ahogy például a nagy Napoleon szokta és energikusan, mint ahogy — bocsánat, amiért találébb hasonlat nem jut eszembe — az avatott hóhér megrántja a kötelet. Heroikus kurtasággal proklamálta, hogy felperzselt egy védtelenül maradt bur várost, az ott talált asszonyoknak és gyermekeknek pedig — nem ad enni. Így proklamált egy Hamilton Bruce, akit nem ijeszt a háztető és meg nem rendit asszonyi sírás. Szó sincs róla: ez is valami. A bur parasztok megtanulhatják belőle, hogy a királynő huszárjai nem félnek a tüztől, amely háztetőkön nyargal, sőt az asszonyoktól sem, akik éhen támo-lyognak. Hogy miként viselkedett Hamilton őrnagy azzal a tüzzel szemben, amelynek magja is van és azokkal a burokkal szemben, akik nem asszonyok, erről a háború eddigi krónikájában még semmit sem olvastunk. Csak annyi faktum, hogy nem esett baja, él, tehát jól vigyázott a testi épségére. Jól tette, mert a civilizációnak szüksége van eleven héro-

szokra, akik el tudjanak bánni a barbár háztetőkkel és éhes asszonyokkal. Valószínű, hogy az idei karácsonyi ajándékosztásnál Hamilton őrnagy dupla porciót fog kapni a királynő csokoládéjából: amit kétségtelenül ott fogyaszt el majd az éhező bur asszonyok szemeláttára, hadd lássa kimeredt szemük, mi a különbség a barbár fehérség és a királynő civilizált huszároőrnagya között.

* * *

Ő Csavargók. A ki téli éjszakán a kapukönél vagy a sétaterek padjain alszik, kétségtelenül nem azért választja ezt a tanyát, mert lusta felfáradni az első emeletre, ahol a lakása, jól fűtött hat szobája várja, hanem mert nincs fődél, amely alatt meghúzódhatnék. A héten egyetlen éjszaka nyolcyszáz ilyen hiányos jóléti gentlemant szedett össze a rendőrség, bekisérve őket a kapitánysághoz, ahol nem várta őket menyeszemes ágy, de amelynek mégis van teteje, amivel az Erzsébet-tér nem dicsekedhetik. Bizonyosan, igen jól érezték magukat fedél alatt, de nem sokáig, mert kétharmadukat hamarosan elkergették az édes szabadságba, egy árva csirke se kotkodácsolván a lelkükön. A bentmaradtak, akik így koszhoz és kvártélyhoz jutottak, bizonyára öldöklő gunynyal néztek azokra, akiket visszazavartak a hideg éjszakába: de százat egy ellen, ezek is okultak az eseten és mikor megint az utcán voltak ezt dörmögtek:

— No, majd teszek én hamarosan róla, hogy ha legközelebb bevisznek, odabenn is tartsanak!

Művészet.

Reprodukciók. Reprodukció és könyvnyomtatás egy anyaméhől születtek, sőt az előbbi még korábbi idő gyermeke, hiszen Dryzeln András és Gensfleisch János elsőbb a színes képeket találták föl s csak azután a nyomtatott betűt. Ennek dacára az ólom gyorsabb volt, mint a szín s évtizedek, évszázadok során át a könyvnyomtatás mindig jóval a reprodukció előtt járt. Csak az utolsó esztendőik érdeme, hogy az utóbbi előbb emancipálta, aztán jelentőségére bukkanva gyorsan vitte a tökéletesség célja felé. A reprodukció azóta is a technikával és kémiával együtt sokat haladt s ma iparművészetünkben jelentős helyet foglal el. Még a 60-as, 70-es években a *Hölgyfutárok* és *Bazárok* mellékletei képviselték nálunk a színes utánnyomásokat, két évtizeddel később, ime, e téren működő külön műintézeteink akadnak. Ilyen a *Könyves Kálmán* részvénytársaság is, amely a művészies reprodukció terén szép ambícióval, fokozatos hatással és sikerrel próbálkozik. Kiadványainak hosszú sorában Munkácsy Mihály, Benczur Gyula, Csók István, Innocent Ferencz, Spányik Kornél, Thorma János, Styka Jan, Tornai Gyula stb. művei szerepelnek. Közülök nem egy már az egész országban ösmeretes, a többi pedig azon az uton van, hogy szintén népszerűvé legyen. E reprodukciókat műgond, izlés és finomság jellemzi, oly tényezők, melyek nem minden Múzsaberek bokrában teremnek s amelyek forrását nemcsak a műben, hanem az utánképzés művészies kivitelében is kell keresni. Érdekesekek a *Könyves Kálmán* dombormű-reprodukciói is. Karácsonyra két ilyen munka jelent meg, szerzőjük Telcs Edé, ez a tehetséges fiatal szobrászunk, a címök *Enyelgés* és *Évődés*; eredetiben a tárlaton láthatók. Lakás díszítésre mindkét szépen komponált, hangulatos munka alkalmas; a Zsolnai eosin-kidolgozásában pedig művészi becsük van. A társaságnak e reprodukciókkal is az a szándoka, mint képeivel: az izlést fejleszteni és a külföldi, hasonló célú, de silány kivitelű domborműveket kiszorítani. Azt hisszük kettős célját el is fogja érni, buzgósa és lelkiösmeretessége legalább is megérdemli. A domborművek egy másik ajánlólevele olcsóságuk.

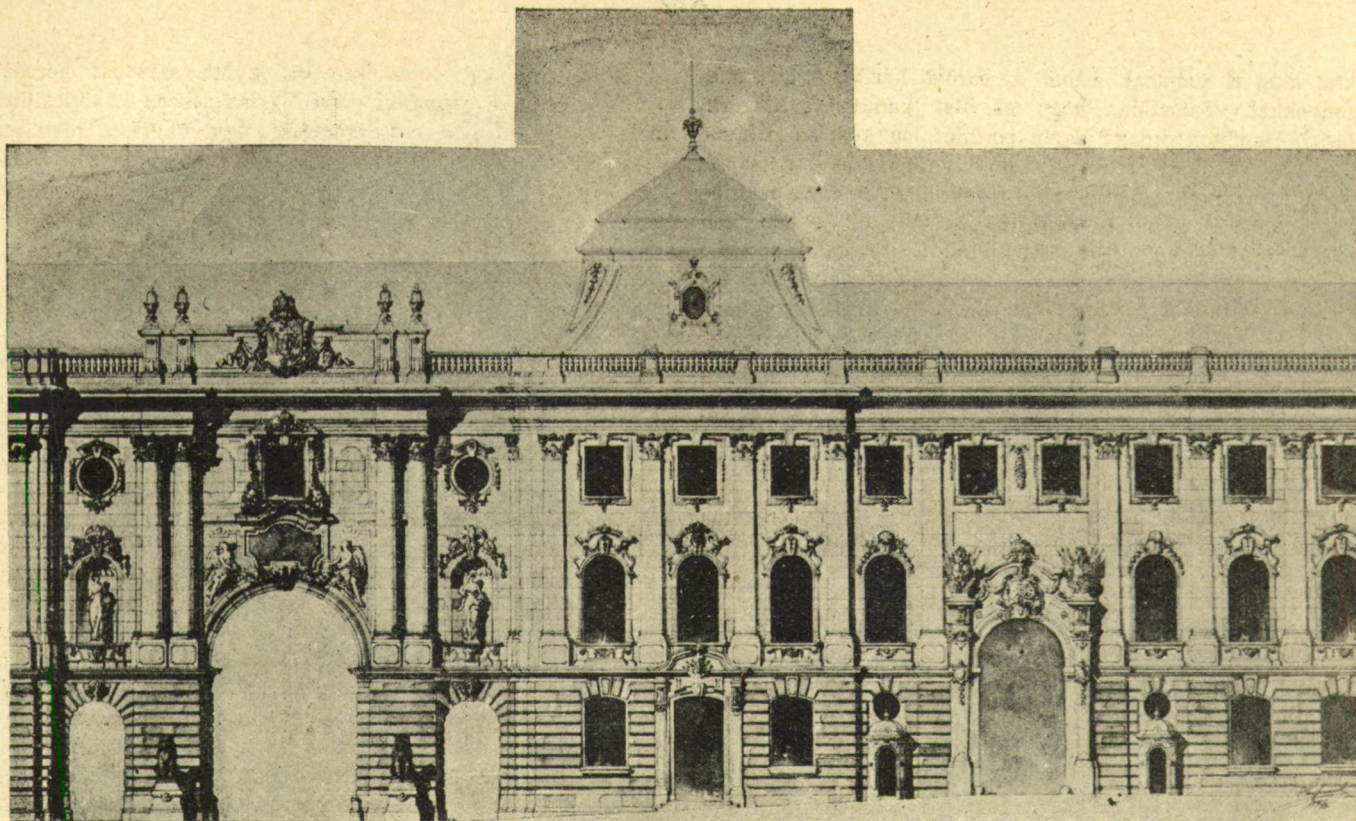
A Telcs Edé két dolga kerettel együtt százhusz koronába kerül, s ez az összeg havonkénti részletekben is törleszthető. A *Könyves Kálmán* e vállalkozása ugy művészet, mint ipar-technikai szempontból is dicséretet érdemel, amiből az oroszlan-rész, ugy tudjuk, Horváth Géza igazgatóé, akinek vezetése alatt ez a műintézet jelentős sikereket ért el s bizonyára tovább is szépen halad kitűzött célja felé.

Ezüst, bronz, vas. Hajdani ötvösművészetünk elpusztult inventárjából az ezüstöt, a bronzot és a vasat kimentették újabbkori derék iparosaink. Persze csak afféle exhumálás volt; a Phönix szárnyait a tudásnak és izlésnek kellett rábigyeszteni. Ezüst fényűzési tárgyakban a *Rubin A.* és fia cég régtől ismeretes, s reputációját az iparművészeti kiállításon bemutatott cikkei újból igazolják. Ezüst toilette service-e, likörkészlete, speciálisan pedig fulmináns tintatartója a vert ezüst finom tónusának nemes felfogásáról tesz bizonyosságot. A tinta-tartó Párisban is feltűnést keltett; az ottani ítéletet minden jóízű ember szívesörömet aláírja. Bronzban *Kulcsár* és társa mutatnak feltűnő haladást. A merészség és invenczió érintkezéséből egy csomó pompás csillár termelt; valamennyi nagy ambíciót és nagy tudást jelent, amellet megféle stílus-ismeretet. Kulcsár a külföldön tanult és onnan nemcsak tudást, de konzekvenciákat s belőle folyó kritikai érzéket hozott, amelynek helyes alkalmazása az ő kezéből kikerült utolsó csavaron is meglátszik. Kezében a nehéz bronz, ime, megifjodik és ipari célokra lesz alkalmazossá, ennek dacára megőrizvén komolyságát és nemes fényét. Kulcsár csillárai bizonynyal amilyen becsesek iparművészeti szempontból, ép oly kelendők is lesznek, aminek a hazai ipar minden barátja csak örülhet. A vas inspirációját érzi és technikájával érezteti a *Forreider és Schiller* cég, amelynek óriási vaspálmája nagy feltűnést kelt. Hogy a nehéz anyag avatott kézben mint simul és mint kap lelket, ez a hatalmas munka mutatja. Forreider is külföldön járt, de aki ugy tud dolgozni, mint ő, annak tanára a saját lelkében lakik.

IRODALOM.

Ocskay brigadéros. A jövő hónapban adja a Vigszínház Herczeg Ferencz *Ocskay brigadérosát*, amely iránt ma már osztatlan a közönség érdeklődése. Azt hisszük, olvasóinknak örömet szerezünk, mikor a nagyérdékességű darabból e heti számunkban egy pompás részletet mutatunk be, melyet az illusztris szerző bocsátott rendelkezésünkre.

Dóczi Lajos munkái. Közel harmincz esztendeje, hogy Dóczi Lajos megírta a *Csókot* és ezzel a nagy nyilvánosság előtt is megkezdett egy szép és mindenekfelett előkelő irodalmi pályát, melynek a költészet nem volt mesterség, hanem nemes áldozás az eszméknek és az eszményeknek. És amilyen a keletkezésük, olyan a szellemük meg a tartalmuk is Dóczi Lajos munkáinak. Ahogy az író nem volt befogva a mindennapi szükség jármába: művei is más régiókban fogantattak, az elegancia jegyében születtek, ugyszólván ünnepi alkotások, még amikor az aktualis kérdésekhez kapcsolódnak is és a művészetet szolgálják a forma csiszoltságában, a választékos elmesség a forrásuk a tartalom kikomponolásában. Nagyon illik hozzájuk, hogy most a könyvárusi technika is megadja nekik a díszes uri formát. A Wodiáner F. és fia cég vállalkozott erre a feladatra és tíz kötetben teljes kiadásban bocsátja közre Dóczi Lajos munkáit. A kiadás beilleszti a sorozat kötetei közé Dóczi *Faust*-fordítását is, amelyet a nagy átdolgozás révén a prospektus valósággal ujdonságnak ígér. Az egyes díszkötésű kötetek ára 6 és 9 korona között váltakozik.

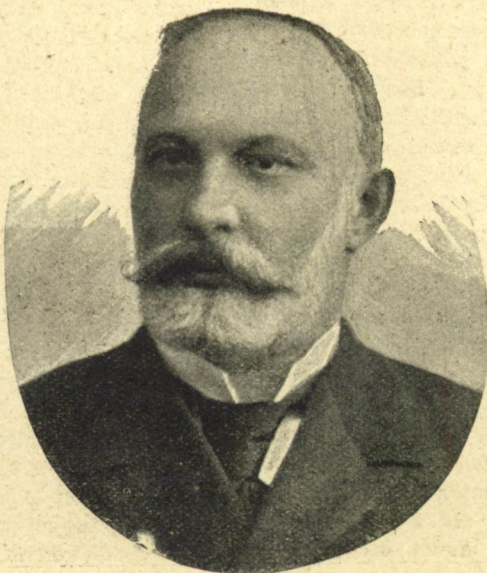
A BUDAI KIRÁLYI VÁRPALOTA.

A megboldogult Ybl, aki abban a korban élt, mikor a nyűtt ostornyélnék ki kellett leveleznie és a fővárosi építészet a Bernát Gazsi bögöly-szunyogjához hasonlított, amely megcsipte a téglát s lett a téglából négyemeletes palota, — mondom, a megboldogult Ybl még ebben a sivár, házspekuláló korban is megtudta őrizni a kőhöz, az építőmester félelmetes muzsájához való igazi szeretetét. A kő. Csodálatos egy portéka; óriások társa; az idő egyetlen ellenfele; napfény, évszak, hangulat, kor, nézetek, emberek árnyakként suhannak el fölötté, gondolkodásuk, színök, melegök meg nem illeti; semmit a környezettől kölcsönbe nem vesz, semmit a hagyományaiból el nem felejt: áll, mint egy antiluvialis szörnyeteg, amelyben az erő pótol időt, illatot, agyvelőt, lelket, világot. Megpróbálják naturalizálni, felváltják apró pénzre, feltalálják az olcsó kiadását: mindegy, a darabokba, szobrokba, faragványokba szabdalta őslény — mint a hitetlenek baltacsapásának csak percre engedő Grál-tányér — egy szempillantás alatt összetalálkozik, összeakaszkozik s együttes hatásában dicséri a kő örökkévalóságát. Vajon jól fejeztem-e ki magamat, nem tudom: e pár sorommal azt akartam mondani, hogy a kő az örök harmónia, a kő az örök összetartozandóság, a kő a művész egyetlen igaz szerelmese, a kő soha meg nem változik, soha meg nem csal, soha az Idő kerítésének nem enged. Kaméleon a költő szerelme, amely szint játszik és szint vált, Brunhilda a kőfaragóé. A mi követ valaha életemben láttam, itt sorakozik mind az agyhártyámon s valahányszor újabb emlékek jön-

nek, a galleria bővül, erősbödik, de a hangulatában nem változik. A világ többi művészeti dolgainak reminiscenciája se vész ki: de a poézis, a képzőművészet, a zene mind-megannyi regisztere egy nagy orgonának, amelyen a latolgató izlés és a gondolkodó szív mesterének kell játszania. A kő-emlékek sirkövekhez hasonlítanak: nem szólnak, mégis minden szónoklatnál többet beszélnek. Az a csodaszép rege, hogy a prágai rabbi szobráról szedett törmelékek együtt csillognak és együtt izzadnak a prágai gránittal, ezt a parafrázist magyarázza.

Ybl Miklós nagy ember volt, mert a követ nagyon szerette. Hogy mennyit ért az építészeti tudománya, ahhoz nem sokat tudok, de azt az embert, aki Brunhilda után fut, nem félek, hogy Phrynénél találom. Komoly, nemesen szárnyaló lelkű idealista volt, aki, akár egy jogi személy, nem a körötte fekvő esztendőkre, hanem hosszú évtizedekre nézett s nem irigyelte a jövő kort, amiért az fogja az ő ültette fa gyümölcsseit letépni. A budai várat ujjaépíteni, ez a terv még a fiatal Ybl agyában fogamzott meg; a várat befejezni, a ritka hosszú kort ért aggastyánnak sem adatott meg. Elhunyt, s most már csak a Várkertbe tett szobra nézheti, mint öltöznek neki a tervrajzai. Kőbe öltöznek, gyönyörű szép, nehéz, kemény kőbe, amely ime, még a haló porában heverő mesterhez is hű maradt.

Ybl Miklós halála után Hauszmann Alajos feladata lett a várat tovább építeni. Ennél a pontnál meg kell egy kicsit állanunk. Hauszmann Alajosnál az Ybl Miklós ter-

Hauszmann Alajos.

vei nemes letéteményesre találtak. Mennyivel fejlesztette a magyar építészet tudományát, mennyiben segített az egyetem papirosán és a praktikus élet talapzatán Budapesten izlést és erőt teremteni, más lapra tartozik; sora kerül annak is. Itt, e munkánál ezuttal csak azt a briliáns technikát akarom megemlíteni, amely az ő kezében nádpálczikát csinál a mestergerendából, galacsint a gránitkoczkából, gummi-elasztikumot az épülettömbből. Nehéz feladatokat old meg játszva: czeruzája nyomán hegyfalak, gádorok, sziklatömegek agyagként simulnak és változnak meg; szörnyű arányaikból engedelmes rabszolgák lesznek, akik úgy hajlanak, úgy alkalmazkodnak, ahogy uruk és parancsolójuk akarja. Ez a félelmetes technika nyilvánult minden eddigi munkájánál s ez jellemzi a várépítést is, amelynek számtalan fizikai akadálylyal, a terület szűk vonalaival, a glacis nehézségeivel kellett megbirkóznia. Hauszmann professzor eddigi építkezései — a Kuria épülete, a New-York palota stb. — a téglaporbán forrongó Budapestre úgy hatottak, mint a szilárd testek a kijegezesedni készülő folyadéokra. Nyugvó-pontok voltak s egyúttal tengelyrendszerek, amelyek az egész alakulásnak irányt és szabályt adtak. A budai vár, hír szerint, Hauszmann működésének befejezése lesz. Az épület záróköve egyúttal egy inkarnátus, sikerekben gazdag pályának lesz befejező-pontja.

Mielőtt az ő chef d'oeuvre-jának részleteire térnénk, emlékezzünk meg egy pár, inkább csak karakterizáló, mint elbeszélő, szóval a vár multjáról; hiszen az ezen a helyen épült palotának talpkövei között tradíciók is vannak. Igazi magyar tradíciók. Képzeld el egy kis történelmi utazásban a nagy magyar Alföldet, mondjuk Rákostól délkeletnek. Ime a Rákos: tele történelmi reminiscenciákkal, azután egy nagy semmi, amelynek némaságát egyszerre Pusztaszer csodás hangulata töri meg, majd újra semmi, hogy a piros sapkások vérértől áztatott Szenttamásra érj, azután megint semmi és így tovább. Ez a magyar típus: a komikumot a fenségestől elválasztó ama bizonyos

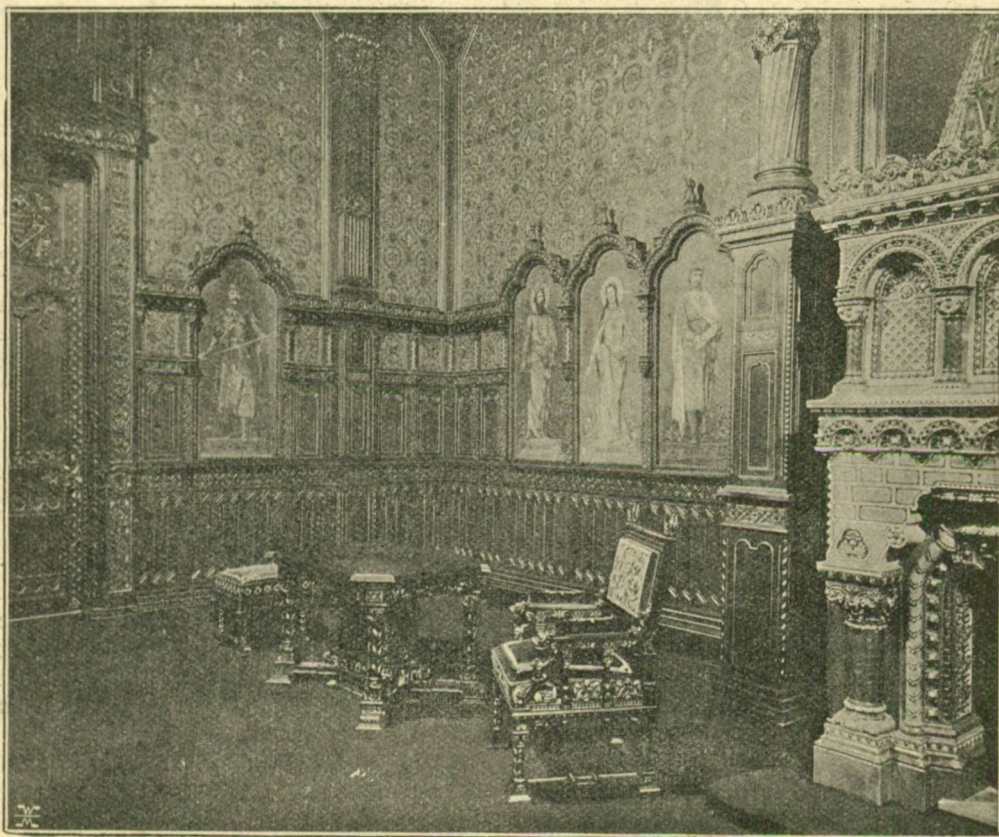

Szék a Szent István szobából. (Gelb M. és fia.)

mesgye, amely egy országban sem oly kifejezett és széles, mint minálunk. Közbe pedig a komikumnak és a nagyszerűségnek tarka stációi: indokolatlanul, ösztönszerűleg, olykor jó-, olykor rosszakaratból fakadva, de a *semmi*-nek csodálatosan precíz betartásával. Ez a *semmi* a mi karakterisztikonunk, ez a tettek közé ékelt *semmi* jelentkezik a magyar ember nyugvópontos beszédmodorában, dalaiban, évezredes politikájában, még a mentéje ok nélkül két részre szakított ujjában is. Ime a vár: IV. Béla fölépíti — semmi — Zsigmond császár kényelemmel kibővíti — semmi — Mátyás újra megcsinálja — semmi — Mária Terézia a romokat kireparálja — semmi — végre I. Ferencz József ismét megalkotja. A *semmik* hol tatárt, hol törököt, hol meg éppen magyart, avagy pénzszükséget, rosszindulatot, nembánomságot, tudatlanságot jelentenek. Ilyen a vár multja; jövője talán nemesebb lesz, hiszen évszázadokra készült tervekről van szó.

Erről a jövődőről készült az alábbi cikkely, jövőndőről, mondom, mert az építkezés még javában foly, a belső berendezés is még készül, de a főbb vonások már elének tüntetik azt a nemes képet, mely a budai hegyek firnamentumába fog beleíródni. Hogy a jövődőről beszélünk, a multtal szemben is kell egy megjegyzésünknek lenni. A budai vár a Mária Terézia korabeli barokk-stilben épült s akik a barokk muló hatásában bizakodtunk, csalatkozva nézzük, hogy bizony ezek a pávatollas, elegánsan ormóttan bilincsek nem egy könnyen pattannak le. Hogy a régi arányokhoz alkalmazkodjék, az új várnak, amely az eddiginek tulajdonképpen csak kibővítése, szintén barokk irányban kellett fejlődnie. Ezen az eredendő bűnön enyhíteni az építők nehéz feladata volt s hogy ezt megtudták csinálni, az ő külön nagy érdemüknek tudandó be. Ennyit vázlatosan és rapszódikusán az előzményekről; térjünk most a tárgyra.

32 millió koronára rug az az összeg, a mennyire az új budai vár biztosítva

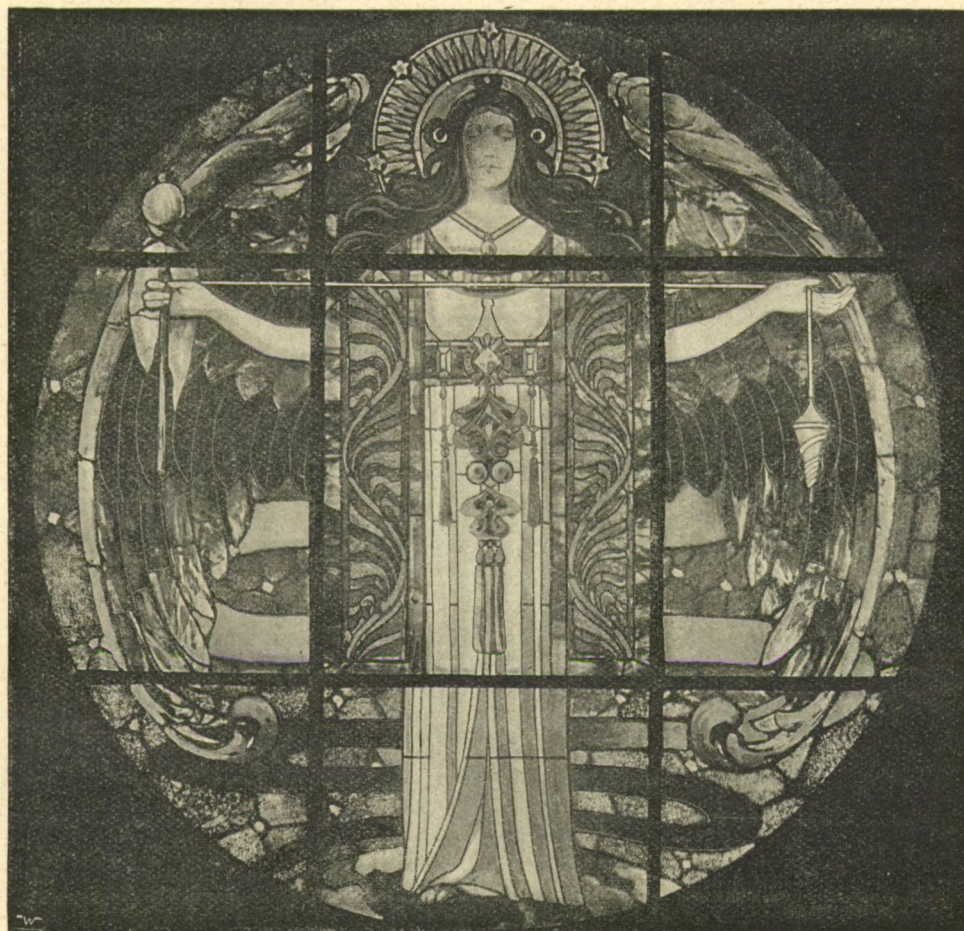
Szent István szoba.

van. Ennyi értéket reprezentál tehát üzleti szempontból a palota építkezése. A pretium affectionis bizonyára nagyobb ennél. Ha sorra akarnók venni, kiknek van e korszakos mű megalkotásában részük, monografiát kellene írunk, amire itt nincsen térünk. De vannak a hatalmas alkotásnak iparművészeti részei, amelyeken nem lehet átsiklani a statisztikus czeruzájával. (A képzőművészeti rész egy nagyobb csoportjával annak idején kiállítási kritikákban foglalkoztunk s ha a még hiányzó képek, szobrok stb. elkészülnek, velük újból meditációkba bocsájtkozhatunk.) Lássuk hát, a magyar ipar hogy tett ki magáért »a latere«.

meg mozaikjai, amelyeket még az e téren oly nagy Angol- és Olaszország is szívesen rendel tőle. Ezek a fakturák tulajdonképpen minden kritikánál többet nyomnak.

Thék Endre.

A forma mestere Thék Endre is. Az ő nevével gyakran találkozunk ott, ahol szép eszmék kifejtéséről, még gyakrabban ott, ahol azok megvalósításáról van szó. Tehát kritikus és alkotó egyéniség egy személyben, s mindkét térrénumon egyformán erős. A rendes épület-asztalos

Róth Miksa üvegfestménye.

Róth Miksa.

Kezdjük Róth Miksával, iparművészetünknek e kiváló képzettségű, derék tagjával, aki legutóbb is, az új Erzsébet-városi templomban megmutatta, hogy az üvegnél, minden földi anyag legrejtetesebb és legfinomabb portékájánál az intuíció eszközével tud dolgozni. Az üveg lelkét, az üveg beszédét, az üveg karakterét iparművészeink közül ő találta el legigazabban. Nem könnyű munka; az üveg irtózik — mint a fecske — az ember kezétől: ha durván megérinted, eltörik, ha megkarczolod, elreped, ha avatatlan kézzel, nyersen megfogod, engedelmeskedik, de a lelkét veszti. De annak kezében, aki barátja, ösmerője és ilyen módon ura, mint minden félénk lélek, megbizik, megnyugszik és megnyilatkozik. Ilyen művészember Róth Miksa. A kápolnáknak elhelyezett Szent Erzsébet, Szent Margit, Szent László és Szent Imre üvegfestményei bizonyítják a főntebbi karakterizálás helyességét s egyúttal e téren való nagy haladásunkat. Finom, nemes dolgok ezek, amelyekben a forma — az iparművészet gerincze — a képzőművészet lelkével találkozik. Ennek érintkezéséből teremtek

munkákon kívül Thék örök emlékezete marad a Szent István szoba. Nemzeti történelmi vonatkozásul készült és az iparművészet történetébe is beleíródott. Még emlékeztető az a nagy siker, melyet e kiváló műiparosunk a Szent István-szoba budapesti, majd párisi kiállításával elért. Ezek az impressziók még frissek s így nem kell új sort fölējük szántani. Itt tehát csak azt jegyezzük fel róla, hogy a magyar ipar lelkét a magyar diófában találta meg, ezt revelálta, ezt juttatta diadalmas szóhoz. Az ő diófájának nincsenek levelei, nincsenek gyökerei, mégis csak családfa marad az, egy törekvő, sok érdemet szerzett magyar iparos családfája.

Gelb Miksa és fia.

Az iparművészet eredete a dekoratív festészetben és szobrászatban rejlik. A Tiepolok, Benvenuto Cellinik indították utnak ezt a nemes formát, amely ma erőben, felfogásban egyre közeledik szülő-anyjához. Nálunk is figyelemreméltó, hogy halad ez a művészet. Még néhány évtized előtt szegény Barabásnak volt mit hallania, amiért a

Menyasszonyhoz címzett fehérneműs bolt czimáblaképét — a Koronaherczeg-utca fehérasszonyát — megfőstötte, azóta a képzőművészet, eleinte tréfából, majd komoly czélból, egyre gyakrabban tekintett bele az ipar műhelyébe, ahol szívesen és munkával fogadták. A dekoratív művészetnek megnövekedett a becsülete s általa az izlés egyre magasabb polczra emelkedett. Egy ember, aki csupa izlés — ez volna a decorateur karakterisztikonja. Egy berendezési lexikon, amelyben minden jó és szép megvan s amely csalhatatlan. »Szép az, ami mindenkinek tetszik«; az a munka tehát, amely mindenek tetszését kell, hogy kivívja, az aesthezissel rokon.

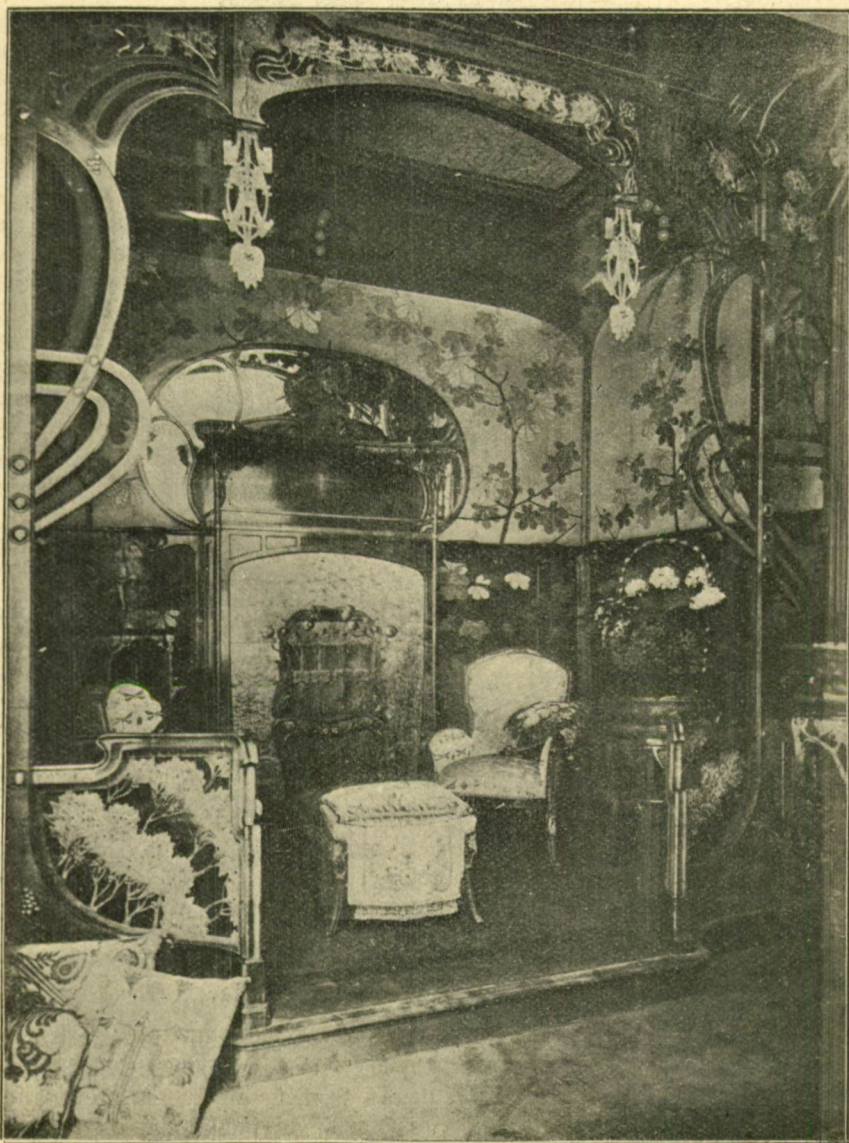
A Gelb Miksa és fia czég ma, úgy tudjuk, a legdivatosabb Budapesten. Aki elegáns lakást akar, hozzá fordul, aki nem azt akarja, hogy a mondat csupán így legyen igaz *my house is my castle*, hanem így is: *my house is my pleasure*, az nála disponál. Gelb Miksa ebben a nehéz munkában bizonynyal csak nagy emberismeretében kereshet támasztékot. Az emberismeret sugja meg neki: kinek mi és hogyan kell, minő eszközökkel dolgozzék, milyen izlésnek hódoljon. Ez a munka azért sulyos, mert néha bizony a saját érzése ellen is kell dolgoznia; hiszen nem egy jómódu emberre alkalmazható az az orosz vonatkozás, hogy »a muszka nyelvben a pirosnak és a szépnak egy szó felel meg.« Annál nagyobb gyönyörűsége lehetett e czégnek a budai vár dekoratív

munkáiban. A Szent István szobában nyílt erre legszebb alkalmá; román stilben készült függőnyei, székei, bársony alapu himzésükkel, a szoba harmoniájának egyik tengelyét adják. A nemes izlésnek ez az expozitúrája minden laikus és szakértő teljes dicséretét érdemli ki. És ez nagy szó: a laikust a hozzáértőtől elválasztó kietlen pusztaságot oázisokkal, alakokkal, fényvel benépesíteni, stilben és népszerűségben egyformát alkotni, megoldani a művészeti feladatot és nem állani szembe az általánosabb emberi követelésekkel. Mindezt megcsinálni szintén az izlés feladata és szintén dekoratív munka. Hogy Gelb Miksa ebből a feladatból a pajzson fog kikerülni, sokan várták s ezeknek volt igazok. Gyönyörűsége telik benne mindenkinek, aki nézi és bizonynyal legnagyobb gyönyörűsége magának az alkotónak, akinek izlése tudja leginkább, hogy szép dolgot lát. A király, aki a dekoratív motívumokat nemcsak az iparban, de a képzőművészetben is szeretettel kísérti figyelemmel, bizonynyal mindig szívesen megy át a Szent István szobába, amelyet csak egy ajtó választ el a pihenőtermétől. Tudnivaló, hogy három történelmi terme lesz a várnak: a Szent István-, a Hunyady- és a Habsburg-terem. Közülök úgy stilben, mint kidolgozásban az elmondottak alapján kétségtelenül az első magyar király termét illeti meg az elsőség. Hogy ebben a Gelb-czégnek mily nagy az érdeme: az a két nagy aranyérem is mutatja, melylyel a czég működésére a párisi kiállításon adták meg a placetet.

Zellerin gyári részvénytársaság.

A Zellerin gyári részvénytársaságot prózai, de annál belterjesebb és nehezebb technikai feladat várta: a királyi várpalota összes épületeinek bádogos- és domborító munkái, a központi fűtés, a szellőztetés, a vízvezetéki- és fürdő-berendezés, a csatornázási rész, a világítási és fűtési czélokra szolgáló légszszervezeték, valamint a tűzbiztonsági felszerelés. Ilyen nagy munkát ebben a szakmában nálunk még czég nem végzett s hogy ezt a feladatot a gyárra bízták, abban a garanciában keresendő, amelyet a részvénytársaság működésével és tudásával eddig is szerzett. Zellerin Mátyás nyitotta meg ez intézetet: puritánságot, erőt, lelkiismeretességet tett le alápkövéül. A részvénytársaság aztán a modern tudás szárnyával, a munkaszeretet lelkével ruházta fel és tette európai hírűvé. Ha mindazt fel akar-nám sorolni, amit a Zellerin r.-t. most szállított, könyvet, nem cikket kellene írnom. Ha pedig teljes érdeme szerint akarnám méltányolni, csak olyan nagy szakértelmemnek kellene lenni, mint az intézetnek. Mégis megkísértem olvasóimat a technikai rész — a csövek, csatornák, vezetékek — érdekes labirintusán átkalauzolni, megpróbálom nekik az épület mechanizmusát leírni, vagy legalább nagyjában vázolni.

A diszbádogos munkák ugyszólván az egész — a régi és új — épületen végighuzódnak: utjuk az egyszerű izlés és szakavatott lelkiismeretesség mesgyéje, amely a különböző manzárdok, kupolák, tetők, tornyok pontjain fut végig. Jóval fontosabb ennél a melegítési berendezés, amely a központi fűtés alapján állva számtalan truc-kel, ügyes-

Szalon. (Gelb M. és fia.)

Eozin-vázák. (Zsolnai.)

séggel, tudással és találmánynyal teljes sikerrel oldja meg ezt a nehéz feladatot. Tizenkét alacsony nyomású kazán van a gádorokba rakva; közülök tiz darab (és pedig tizenhat méter négyszögméretű) a krisztinavárosi részt szolgálja. A régi palota átalakított óriás diszterme külön alacsony nyomású gőzfűtési és szellőztetési berendezést kapott. Meg kell említeni a száraz adatok között is, hogy ez a rendszer oly kitűnően dolgozik, hogy az udvar már eddig is ismételtlen meglegedését tolmácsoltatta a részványtársaságnak.

A berendezésről említsük meg azt a nehézséget, melyet az okozott, hogy az egyes termek az udvar távollétében sokáig fűtetlenek s így a csövek a megfagyásnak vannak kitéve. A Zellerin-gyárnak ez az akadály csak pozdorja volt, amelyen könnyen segített, úgy, hogy ma elérte azt, hogy még akkor is, mikor a külső levegő — 20 fok, a termék temperaturája ugyszólván ujnyomással + 20 fokra szabályozható. A termék javarészt kétszer óránként cserélnek levegőt. A berendezést a legmodernebb készülékek védik és ellenőrzik.

A szellőzés hasonló lelkiismeretes készülékekkel függ össze. A szellőzésre szolgáló friss levegő — annak dacára, hogy husz méterrel a Duna fölött a levegő eo ipso tiszta — mégis nagy légkamrákba jut, ahol megszűrlik s aztán elekto-ventilatorok hajtják a fűtőkamrákba. A gőzvízvezeték vörösrézcsövekben szalad, a fűtőkályhákat barokkburkolatok fedik. Természetes, hogy a melegség mindenütt temperálható, sőt vízpárologtató apparatusok is vannak, amelyek lehetségesse teszik, hogy száraz napokon a termék levegője a szükséges nedvességet megkapja. A megromlott levegő elvezetésére a falakon felhuzódó csatornák szolgálnak. Az egész berendezés szimmetrikusan és központosítva van konstruálva. A könnyű hozzáférhetőség, az igen kényelmes és könnyű kezelés és a felügyelet céljából létesített berendezések a fűtési készülék folytonos és zavartalan működését minden tekintetben biztosítják.

Nem kisebb technikai szakértelemmel van a vízvezeték kérdése megoldva. A régi vízvezeték a fővárosi hálózattal egybekötött, öt különálló körvezeték pótolja, amely az egész épület minden egyes részét, ugyszólván minden szobáját, szolgálja. Minden vezeték szükség esetén kapcsolható, míg a várkertet három külön körvezeték látja el vízzel. A felszálló csövek 30 légköri nyomású szerkezetűek; javarészt külön védő tokba és hőálló parafaburkolatba rejtve. A fürdőberendezések természetesen szintén

minden tekintetben elsőrangúak és a modern találmányokkal kiegészítvők.

A csatornázás két fő betoncsatornából áll, egyik a Duna felé, a másik a krisztinavárosi csatornába torkollik. A folyosókon, előcsarnokokban, lépcsőházakban, pinczékben stb. fűtésre szolgáló légszuszszervezetékek vannak, amelyeknek fővonalai körvezetékét alkotnak. A folyosókon sárgaréztlyrák, a mellékudvarokban masszív boulevard-lámpák, a várudvarban és a várkertben gazdagon díszített függő karoslámpák vannak. Végre a tűzveszedelemmel szemben a szokásos apparatusok állanak készen.

Rövid vonásokban ez a technikai berendezés, amelynek óriási munkáját azonban e skizzek is sejtetik. A gyár egész ambícióját, munkaerejét és munkaképességét, tudását, akaratát vitte harczba s azok a szakemberek, akik a vár e részével foglalkoztak, konstataálták, hogy ez a maga nemében pártját ritkító munka nemcsak papíron, de kivitelben is fényesen sikerült. Kényelem dolgában igényeink nagyok s épen azért könnyen alterálhatók. Természetes, hogy a gyár rajta volt, hogy ő felsége kényelmét minden tekintetben jelesen szolgálja. A munka sikerült s akik végignézik ennek a briliáns technikának minden mérnöki és praktikus fázisát, egyhangulag aláírják azt a véleményt, hogy e nagy feladat megoldásával a gyár világhírűvé lett.

Tabermann Gusztáv.

A Zellerin-gyáron kívül meg kell említenünk czikkünk e részében *Tabermann* Gusztávot, cs. és kir. udvari szállítót, aki a régi várnál a vízvezetéki felszerelést végezte. *Tabermann* Gusztáv érdeme az első főcsatorna kérdésének megoldása, s ugyancsak ő készítette a régebbi reservoirekat, melyeket most a kertek öntözésére használnak, az egykori tűzbiztonsági felszerelést stb. 1900-ban ő is egy nagyobb, még pedig fontos feladatot kapott: *Gizella* és *Mária Valéria* főhercegnők fürdőszobáinak berendezését, valamint a király kényelmi helyiségeinek átalakítását. Minde munkákat *Tabermann*, aki nemcsak névleg udvari szállító, hanem tényleg az udvar egyik kedvelt, régi munkása, teljes szakértelemmel, változhatatlan buzgósággal, általános meglegedésre végezte. Hogy ez így van, mutatja, hogy már egy évtizede dolgozik a király gödöllői kastélyában, amelynek összes vezetékeit ő rendezte be. Legnagyobb sikere azonban relative prózai dologgal: a királyné fürdőszobájával volt. Ezt a munkát annyi izlés-

sel, pontossággal és czélszerűséggel végezte, hogy a felséges asszony a bécsi palotában a budapestivel teljesen azonos fürdőszobát készíttetett. Ezek a tények igazolják Tabermann Gusztávnak — aki a polgári körökben is már számos igen fontos munkát kiváló szakértelemmel végzett — tudását, szorgalmát és népszerűségét. Ritka dolog ez is; hiszen az udvari szállítókkal gyakran úgy vagyunk,

lomra. A maga genre-ében ő a főváros egyik legügyesebb szakembere, akinek tapasztalatai minden egyes feladatánál beválnak. Udvari szállítói czime nem összeköttetéseknek, hanem egy hasznos és fáradhatatlan munkásságban eltöltött életnek jutalma. Tevékenysége, munkaköre nem világra szóló, de a maga körében annál fontosabb: a vízvezetés kérdése szervesen függ össze a higiéniával, amelyen

Trophäák a királyi várban. (Zellerin-gyár.)

mint az anekdotabeli hadseregi liferánsokkal: nem abból gazdagodnak meg, amit szállítanak, hanem abból, amit nem szállítanak. Vagyis dusan fizető munkához jutva, gyakran úgy végzik, hogy csak a kecske lakjék jól. Ha tehát valakit az udvar ismételt rendelésekkel tüntet ki, az a szállító megbízhatóságának és szakavatottságának félreismerhetetlen jele. Tabermann Gusztáv hosszú évi szolgálataival eleve kizárta azt, hogy benne kételkedni lehessen s újabb munkái is bizonyítják, mennyire érdemes e biza-

gondatlanul lerakott csövekkel, tisztátalan vízzel, egy év alatt többet lehet rontani, mint a mennyit tiz esztendő helyrehozni képes. Ha valamennyi e czéhbéli munkásunk Tabermanntól tanulna lelkiösmere:ességet, pontosságot és szorgalmat, a viszonyok e téren jóval kedvezőbbek volnának, mint így, mikor bizony sok segíteni és javítani való akadna a kréta körül.

Neuschloss Károly és fia.

Aki tudja, hogy az arhitektonális tetőzeti részek speciálisan a barokk stílnél mily fontos szerepre vannak hivatva, eleve tisztában van vele, milyen feladat várt a Neuschloss Károly és fia czégre, amely az összes földél és tetőzeti munkákat vállalta el.

A tető a ház köpönyege s ez a hasonlat abból a szempontból nem sántít, hogy ha akármelyikükben baj van, akkor az egész sinyli meg. Tiszta, világos fej a Neuschloss Károlyé, ezé a nagy érdemeket szerzett, derék iparosunké, aki a praktikus életben is akárhány eszmét segített tető alá, — azok az építkezései is, amelyek hivatva vannak rá: »der Zeit die Stirne bieten«. Az ő feladata kettős volt: arhitektonális és ipari, de ha egy harmadikat vagy tizediket is bigyesztettek volna hozzája — ahogy mi ösmerjük a czéget — ezt is épp olyan erélylyel és biztonsággal csinálta volna meg.

A budai várnál egyik nagy munkája volt a régi szárny tetőzeti munkáit az új szárnyával analogice átalakítani. Simán elvégezte. Azután a manzardok elkészítése. Nem volt akadály. A termék és lépcsők ives menyezete. Elkészült. Az összekötő folyosók. Egykettőre meg volt. A lovarda raffinált szerkezetének megfejtése. Itt sem akadt meg. És ezenkívül két tucat más munka, amely mind simán megcsinálódott. Más embernek ez a program egész életére elegendő, ez a czég oly gyorsan és feltűnés nélkül végezte el, mint amikor egyéb halandó neki lát egy könyvet elolvasni. Nagy feladatok, de a nagy stílus rádiusának megfelelőek. A Neuschloss-czég munkakörének pedig nagyok és erősek az átlói, méltók a körhöz és méltók a czéghez, amely a kis Magyarországon szokatlanul nagy arányokban működik. Munkáit itt külön felsorolni nincs elég helyünk, itt csak a lovarda épületével foglalkozunk, amely e téren nálunk az első e nemből. A bécsi spanische Reitschule-val szemben világosabb, belterjesebb, praktikusabb és annyi ötlettel felruházott, amelyet egy ilyenfajta épületnél nem is várna az ember. Így a tizenhatsz méteres menyezet elrendezése és főként a falburkolat deszkaszerkezetének a fűtéssel való rendkívül elmés egybekapcsolása. Technikai dolgok iránt érdeklődő olvasóink el ne mulasszák megnézni; a magyar ipar haladásának és ötletességének tudatával fognak az épületből távozni. A királynak, a lovas sport nagylelkű művelőjének, ez a lovarda bizonynyal épp oly kedves épülete lesz, mint a bécsi Reitschule.

Jungfer Gyula.

A kézi kovácsmunka Magyarország iparművészeti történetében csaknem oly fontos, de legalább is hasonló fejlődésű kort töltött be, mint az ötvösművészet. Középkori kézi kovácsainkban sok ügyesség, sok erő és sok akarat lakozott; kár, hogy a harcias időknek csak alkalmá, de tudása nem járt ez ambíció kezére. A kézi kovácsmunkák ma is szép polczon állanak s fejlesztőik közül kurtán kell megemlíteni Jungfer Gyulát, aki a budai vár három hatalmas vaskapuját készítette. Magyar stílűek: hiszen az erő és a védelem speciálisan magyar vonás. Jungfernek ez különben nem az első udvari munkája: már 1875-ben ő készítette a Ráczváros felé eső rész rácsozatát. E huszonöt esztendő munkásságának megerősbbödését, tökéletességét és szépségét jelenti; ma fölveheti a versenyt a külfölddel, ezt bizonyította a párisi kiállítás is. A vár számára készült három kapuja felfogásban, erőben egyformán nemes; kidolgozása pedig a finomságnak és keménységnek különösen sikerült megoldása. Aki például a leheletszerű díszítő leveleket és az egész munka nehéz vonású összhatását számba veszi, az a kapukban nemcsak a praktikus, de a művészi cél megoldását is meglátja. Aki a stílt és a kivitelt is összhangzásba tudja hozni, az nemcsak értelemmel, de érzéssel is dolgozik.

Magaziner Lajos.

A szem a lélek tükre, az épület szeme pedig az ablaktábla, amely karaktert ad az egész palotának. Schönbrenn a maga nagy, nyájas szemével a jóság, a hűség, a derű, Herren Chiem See vakablakai és kifejezés nélküli keskeny üvegtáblái a ravaszság és ridegség érzését keltik. Tovább mehetünk: még a redőnyöknek is feladat jut, ahogy egy bájos asszony szépségének nem utolsó tényezője a hosszú, nemes szempillák. A redőnygyártás lassan nálunk is iparművészetté fejlődik s ezen a téren úgy tevékenységével, mint invencziójával különös dicséret illeti Magaziner Lajost. A királyi várhoz szükséges összes e fajta szállítást ez a jeles szakember nyerte el s agilitását igazolja, hogy a munkát, jóllehet az a zárkó letételével azonos dolog, javarészt el is végezte. Ezekben a hol egyszerű, hol pompás jelölésekben, léczredőnyökben, rolettákban stb. az építkezési stílus rezonanciája fut végig, a mellett a mester-szabályoknak is hűen megfelelők. Régi szabály, ha kíváncsi vagy, jól épült-e valamely ház: nézd meg az alkatrészeit. A legtöbb Potemkin-épületnek itt a hübnere. Az ablaktáblák rosszul illeszkednek a falba, a légvonalat besívit a réseken, a redőnyök elakadnak, töredeznek, nem védnek a külső hideg ellen. Minde kifogásokat eleve kiküszöbölte e hírneves czég reputációja s megerősítették e hitelét a szállítások, amelyek a vezetőség teljes tetszését vívták ki. A szakértő elismerésén kívül bizonynyal a laikus megelégedésére is részlegálnak: a vár egy detailját, de az összhangban mégis fontos tényezőjét izlésesen, okosan és helyes érzéssel dolgozván ki.

Deckert és Homolka.

Azt a 32 millió koronás értéket, melyet a vár reprezentál, a villám ellen mindössze tizenhét darab rud védi. A technika és az anyag közti relációt világítja meg e szám. Aki azonban azt hiszi, hogy a villámhárító maga elegendő óvószer, nem egész helyesen ítél; amily egyszerű a villámhárító külseje, oly nagy gondot kíván kidolgozása, oly nagy technikai apparátust elhelyezése. Mondjunk néhány adatot. A felfogó rudak szimmetrikus elosztásának célja, hogy egymagukban és összesen egyaránt szolgálják a villámvédés munkáját; az egyes védőköröket pedig szoros fémbeli kapcsolás fűzi össze. A rudak kupakja a modern találmányok segítségével oly erőssé lett, hogy a leghevesebb villámcsapást is kiállja. A szívócsucok a földvezetékekkel egyenes érintkezésben állanak. Az anyagok az aranykuptól az utolsó összekötő gyűrűig a legfinomabb anyagot vallják anyjuknak. A kábelhuzal hossza 1350 m.

A villamosság másik része a hasznosság, a palota belsejében végigszaladó telefon- és telegráfsodrony vonalaiban nyilatkozik meg. 1090 méter hosszú huzal ez, amely csaknem valamennyi helyiségen áthuzódik. Hogy a Deckert és Homolka-czég a kettős feladatot a legteljesebb szakavatottsággal végezte, talán fölösleges megjegyezni, hiszen alig van Budapesten modern ház, amelynek berendezésében e czég részét ne vett volna. Amilyen precíz a fizika szabályai, olyan precíz e munka. A billentyűk, szénjelzők, nehezekek, jelzőkészülékek külső kiállításában jó izlés és praktikus érzék nyilvánul, az egész felszerelés pedig újabb bizonyossága a gyár óriási üzemének s az azt fentartó kiváló technikai szakavatottságnak és nagy lelkiismeretességnek.

Arnheim. S. J.

A biztonsági rész egy fontos feladata jutott az Arnheim-czégnek is. Nem kevesebbről van szó, mint arról a páncélszobáról, melyet a korona számára készített. Egy egész országnak, egy egész történetnek készült ilyenformán ez a szoba, s a feladat méltó megoldásra talált úgy biz-

tonság, mint csin dolgában. A vaspánczél speciális vasanyag, amelyet új találmány segítségével úgy megedzettek, hogy egyáltalán nem furható meg. Biztonsági zára mellett rejtkezavárzata is van, úgy, hogy ha a kulcs netán elvesznék, a szoba titkos rugóval is kinyitható. Az ismert czég művét a külföldről jött szakértők mindenképen elsőrangúnak mondták.

Walla József.

Hogy a burkolási munkák végzésénél az építést végrehajtó bizottság egyértelműleg Walla Józsefre gondolt: természetesnek tűnik mindazoknak, akik e cementgyáros munkálkodását ismerik. Walla az ipar ez ágában az egész czéhre világító érdemeket szerzett s ennek bizonyos mértékben jutalma és elismerése volt, hogy e feladat megoldását osztatlanul rábízta. Az egész palotában alig van talp alattnyi föld, amelyen Walla József kezenyoma meg nem látszana, s e fehér és halaványzöld lemezekben kifejezett munka nagyban hozzájárul a stíl egyöntetűségének megállapításához és a barokk stíl egyes ormótlanságainak enyhítéséhez. Több mint négyezer méternyi területen szalad végig a nagy munka, amelyet Walla József a folyosókon, a lépcsőházakban, konyhákban, fürdőszobákban, télikertekben, járdákban, pergolákban stb. végzett, olykor különböző színekben, de mindig egyforma gondossággal. A mettlachi módra készült lemezeket alig egy-két évtizede installálták nálunk, amiben Wallának is nagy része volt; övé a továbbfejlesztés és népszerűsítés érdeme.

*

A télikertek fűtőberendezése a *Körting B. és E. czég* gyarából került ki. A Körting-név világosságot jelent s ezt igazolja jelen munkája is, amelynek megoldását speciálisan nehezé teszi, hogy a gőzfejlesztő-telep hetven méter távolságra fekszik a kerthelyiségtől. Ezt a feladatot a czég hírnevéhez méltóan végezte s az egész szerkezetet oly ügyességgel installálta, burkolta és helyezte el, mintha nem is egy fűtési apparátus nagy arányaival, hanem sodronyokkal és huzalokkal dolgozott volna. Ilyenformán sehol durva zavarok nincsenek s a falak sem architektonice, sem technikailag semmit sem szenvedtek.

Müller Rezső a palota nagy udvarában felállítandó két nagy tölgyfa-kapunak alkotója. Tölgyfában dolgozni az iparművésznek oly gyönyörűség, mint a szobrásznak, ha márványhoz jut. Ez a fa a komolyság, a maradandóság, a méltóság. Müller Rezső munkáján látszik, hogy a szabály igazságát érezte s az lelkesítette is: kapui a legszebbek közül valók, amit nálunk e téren lehet látni. E két művészies stílus munkán kívül Müller sok prózaibb; de ugyanoly gondosságot kívánó feladatot végzett. Így 800 ablakot, 300 ajtót, számtalan falburkolatot, díszítési részt stb. szállított, sokat magyar stílusban is, amely dekoratív ugyitt, mint a vármunkák egyéb részénél igen tetszetősen hat.

Michl Lajos szintén nagystílusú iparos a maga genre-ében, amelynek meleg szeretetét minden darab fája igazolja. Négy nagy tölgyfakapu-szárny dicséri kezemunkáját: mind a négy a tölgy méltó megnyilatkozása. Michl ezenkívül még e szakmában a lovarda épületét, a krisztinavárosi szárny első emeletét nyerte el. Szállított hatvan ajtót és ugyanennyi napellenzőt, csinált számos faldekorációt, négy nehéz fenyőfából készült üvegfal-lambériát; a lovarda főkapuját is ő alkotta s vele együtt a lovarda harmincz ajtaját, ablakát, páholybejáróit, az összes amerikai parket-munkát és több száz sarokfalrészt. Ez a nagyarányú megrendelés minden fázisában szakavatott, biztoskezü és ítéletű mesterre talált benne, aki már évek hosszú sora óta a czéhnek sok becsületet szerzett s a magyar ipart e munkáitával is egy nagy lépéssel vitte előre.

Ha az ember végigmegy a főváros utcáin és akármelyik épülő, szebb új ház előtt megáll, okvetlen ott találja

az ablakban ezt a két sort: *Az üvegtáblákat a Forgó-czég szállította.* Ez mutatja a czég nagy népszerűségét, s csak természetes, hogy a vár ablaktábláit is a Forgó és társa czég csinálta. A táblaüveg minden genre-e megtalálkozik itt: tükörüveg, szolinüveg, cathedral, ornament, opalescent, edzett, festett üveg stb., a prizma valamennyi színeiben játszva. Pompás kép a disztinguációk, míg a növényházakon elhelyezett hajlítható üvegtáblák szintén megfigyelésre méltóak. Az egész szállítás minden tekintetben magas niveauju, méltó a czég régi, jó hírnevéhez.

A külső munkák végzésében a *Holtzspach A.* és fia-czég is nagy részt vett ki. Tudvalévő, hogy ez a derék czég saját hibáján kívül jutott fizetési zavarokba, amelyek azonban nem érintették sem magánbecsületét, sem üzleti jó hírnevét. Hogy csődbe került, ismeretes, de a munkát azért tovább folytatta, még pedig a régi lelkiismeretességgel s ambícióval, amely mindenha jellemezte. Erre nézve különben garancia *Szabó József dr.* tömeggondnok közbe-szült személye is, aki a czég ügyeit ez idő szerint vezeti. Az új ut építése, a támasztó-falak nehéz kérdésének megoldása, mind az ő műve, s ő végezte az összes föld-, kőműves- és elhelyező-munkálatokat. Ezeket a főmozzanatokat, melyek közül a támasztófalak megépítése az egész alkotásnak talán legnehezebb kérdése volt, a Holtzspach-czég kiváló szakértelemmel és technikával csinálta meg.

Az aszfaltburkolási munkákat a *Magyar Aszfalt-Részvénytársaság* kapta meg. Másfél centiméter magas aszfaltburkolatot készített; ezenfelül erkélyburkolásokat, izolálási munkákat, vízmedenczéket stb., mindannyit a részvénytársaság régi prestige-éhez méltóan.

Ney Ede és társa márványköveket, homokkövet, mészkövet stb. szállított. A várnak márvánnyal burkolt része a munkálat egyik legszebb fázisa, amely a magyar márvány teljes győzelmét jelenti. E sikerből bőségesen kiveszi a részét a Ney Ede és társa kőbányatulajdonos-czég, amely egymaga körülbelül 14,000 köbméter anyagot szállított és azt installálta is. A munka a ballusztrádoknál, támfalaknál és lépcsőknél szökik leginkább szembe, a trónteremnél pedig impozánsan nyilvánul. E téren való iparunk haladása kétszeresen öröndetes, mert eddig ugyszólván tisztán idegen kézben volt s csak oly approbált czégeknek, mint amilyen a Ney Ede és társa czég is, sikerült e téren a magyar névnek munkát és reputációt biztosítani.

E téren jeleskedett a *Seenger Béla* czége is; róla még alkalmunk lesz bővebben megemlékezni.

A belső berendezésben érdemet szerzett *Kern Emil* is, aki az edényekhez való összes rézárut szállította. Ezek az edények a modern izlésnek és haladásnak mindenképen megfelelőek s úgy külső kiállításukkal, mint benső szerkezetükkel a czégnek újabb dicsőséget szereznek.

A magyar ipar egy másik, szintén gyors karriert csinált ága a légszecsillár-gyártás, amely téren a *Magyar Gázizzófény-Részvénytársaság* jeleskedik. Reá bízta a gázluszterek berendezését (Auer-égőkkel). A czég hírneve feleslegessé teszi, hogy ezt a lelkiismeretes és kiváló izléssel csinált munkát külön is méltányoljuk.

Emlékezzünk még meg a padozatról és a tetőről. A termék padozata javarészt *Neuschloss* Ödön és Marcell parkettgyarából való. A stíl betartása sok nehézséget okozott, amelyeket azonban olyan kipróbált czég, mint a mi-lyen a Neuschloss Ödön és Marcellé, könnyen leküzdött. A Szent István-szobánál háromféle anyagot használt fel a gyár: amerikai dió-, mahagoni- és tölgyfát. Első esetben nálunk, hogy padozaton hasonló alaku faminták szerepelnek; a többi terem e szakmabéli berendezése szintén első-rangu.

A mennyezeteket *Holtzspach* és *Herman Bruckner*-féle rendszerrel csinálta. A Bruckner-rendszert a jeles hí-

Dalódi szmirnai és perzsa

*** szőnyegek raktára ***

Legdusabb választék

keleti szőnyegekben

Szabott,
de
legolcsóbb
árak

Bármely
világcséggel
verseny-
képes

Behar J. Daut

BUDAPEST

VII., Erzsébet-körut 9–11. (New-York palota.)

Nagybani eladás a m. kir. Vámházban.